

ग्रंथ
249

6B

398

103

103

धम्मपदं

392
१

राहुलसङ्घिचानेन
आनन्दकोसल्लानेन
जगदीसकस्सपेन च
सम्पादितो

उत्तमभिक्खुना पकासितो

२४८१ बुद्धवच्छरे (1937 A. C.)

प्राङ्निवेदनम्

पालिवाङ्मयस्य नागराक्षरे मुद्रणं अत्यपेक्षितमिति नाविदितचरं भारती-
येतिहासविविदिषूणाम् । संस्कृतपालिभाषयोरतिसामीप्यादपि यत् परस्सहसेभ्यः
जिज्ञासुभ्यः संस्कृतज्ञेभ्यः पालिग्रन्थराश्यवगाहनं दुष्करमिव प्रतिभाति तत् लिपि-
भेदादेव । एतदर्थमयमस्माकमभिनवः प्रयासः । अत्र नूतना अपि पाठभेदाः निधेया
इत्यासीदस्माकं मनीषा परं कालात्ययभीत्याऽत्र प्रथमभागे धम्मपदादन्यत्र न तत्
कृतमभूत् । अधोऽटिप्पणीषु सन्निवेशिताः पाठभेदाः । प्रायः Pali Text Society
मुद्रितेभ्यो ग्रन्थेभ्य उद्धृताः ।

अर्थसाहाय्यं विना अस्मत्समीहितं हृदि निगूहितमेव स्यात् । तत्र भदन्तेन
उत्तमस्थविरेण साहाय्यं प्रदाय महदुपकृतमिति निवेदयन्ति—

कार्तिकशुक्लैकादश्यां
२४८० बुद्धाब्दे

}

राहुलः सांकृत्यायनः
आनन्दः कौसल्यायनः
जगदीशः काश्यपश्च

वगग-सूची

	पिट्ठकू		पिट्ठकू
१—यमकवग्गो	१	१४—बुद्धवग्गो	२७
२—अप्पमादवग्गो	४	१५—सुखवग्गो	२९
३—चित्तवग्गो	६	१६—पियवग्गो	३१
४—पुप्फवग्गो	७	१७—कोधवग्गो	३३
५—बालवग्गो	९	१८—मलवग्गो	३५
६—पण्डितवग्गो	११	१९—धम्मट्ठवग्गो	३७
७—अरहन्तवग्गो	१३	२०—मग्गवग्गो	३९
८—सहस्सवग्गो	१५	२१—पकिण्णकवग्गो	४१
९—पापवग्गो	१७	२२—निरयवग्गो	४३
१०—दण्डवग्गो	१९	२३—नागवग्गो	४५
११—जरावग्गो	२१	२४—तण्हावग्गो	४७
१२—अत्तवग्गो	२३	२५—भिक्षुवग्गो	५०
१३—लोकवग्गो	२५	२६—ब्राह्मणवग्गो	५२
		गाथासूची	५७

B=Burmese. F=Fsb. P=Pali Text Society
S=Sinhalese. Si=Siamese.

धम्मपदं

१—यमकवग्गो

- १—मनोपुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पटुट्ठेन भासति^१ वा करोति वा ।
ततो 'नं दुक्खमन्वेति चक्कं 'व वहतो पदं ॥१॥
- २—मनो पुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पसन्नेन भासति वा करोति वा ।
ततो 'नं सुखमन्वेति छाया 'व अनपायिनी ॥२॥
- ३—अक्कोच्छि मं अबधि मं अजिनि मं अहासि मे ।
ये^२ च तं उपनय्हन्ति^३ वेरं तेसं न सम्मति ॥३॥
- ४—अक्कोच्छि मं अबधि मं अजिनि मं अहासि मे ।
ये^३ तं न^४ उपनय्हन्ति^३ वेरं तेसूपसम्मति^५ ॥४॥
- ५—न हि वेरेन वेरानि सम्मन्तीध^६ कुदाचनं ।
अवेरेन च सम्मन्ति एस धम्मो सनन्तनो ॥५॥
- ६—परे च न विजानन्ति मयमेत्थ यमामसे ।
ये च तत्थ विजानन्ति ततो सम्मन्ति मेधगा ॥६॥
- ७—सुभानुपस्सिं विहरन्तं इन्द्रियेसु असंबुतं ।
भोजनम्हि^७ अमत्तञ्जुं कुसीतं हीनवीरियं ।
तं वे पसहति^८ मारो वातो रुक्खं 'व दुब्बलं ॥७॥

^१ F. भासती । ^२ P. ये । ^३ F. उपनयिहन्ति, B. S. Si. P. गपनय्यन्ति ।

^४ B. नूपनय्हन्ति, S. नोपनय्हन्ति । ^५ B. तेसं उपसम्मति ।

^६ F. B. सम्मन्तं इध । ^७ B. चामत्तञ्जुं । ^८ B. F. पसहती ।

- ८—असुभानुपस्सिं विहरन्तं इन्द्रियेषु सुसंवृतं ।
 भोजनमिह च मत्तञ्जं सद्धं आरद्धवीरियं ।
 तं वे नप्पसहति मारो वातो सेलं 'व पब्बतं ॥८॥
- ९—अनिक्कसावो कासावं यो वत्थं परिदहेस्सति^१ ।
 अपेतो दमसच्चेन न सो कासावमरहति^२ ॥९॥
- १०—यो च वन्तकसावस्स सीलेसु सुसमाहितो ।
 उपेतो दमसच्चेन स वे कासावमरहति ॥१०॥
- ११—असारे सारमतिनो सारे चासारदस्सिनो ।
 ते सारं नाधिगच्छन्ति मिच्छासङ्कप्पगोचरा ॥११॥
- १२—सारञ्च च सारतो जत्त्वा असारञ्च असारतो ।
 ते सारं अधिगच्छन्ति सम्मासङ्कप्पगोचरा ॥१२॥
- १३—यथागारं^३ दुच्छन्नं वुट्ठिं समतिविज्झति ।
 एवं अभावितं चित्तं रागो समतिविज्झति ॥१३॥
- १४—यथागारं^३ सुच्छन्नं वुट्ठिं न समतिविज्झति ।
 एवं सुभावितं चित्तं रागो न समतिविज्झति ॥१४॥
- १५—इध सोचति पेच्च सोचति पापकारी उभयत्थ सोचति ।
 सो मोचति सो विहज्जति दिस्वा कम्मकिलिट्टमत्तनो ॥१५॥
- १६—इध मोदति पेच्च मोदति कतपुञ्जो उभयत्थ मोदति ।
 सो मोदति सो पमोदति दिस्वा कम्मविसुद्धिमत्तनो^४ ॥१६॥
- १७—इध तप्पति पेच्च तप्पति, पापकारी उभयत्थ तप्पति ।
 पापं मे कतन्ति तप्पति, भीयो^५ तप्पति दुग्गतिङ्गतो ॥१७॥
- १८—इध नन्दति पेच्च नन्दति, कतपुञ्जो उभयत्थ नन्दति ।
 पुञ्जं मे कतन्ति नन्दति, भी^५यो नन्दति सुग्गतिङ्गतो ॥१८॥
- १९—वहुम्पि चे सहितं^६ भासमानो, न तक्करो होति नरो पमत्तो ।
 गोपो'व गावो गणयं परेसं,
 न भागवा सामञ्जस्स होति ॥१९॥

^१ B. परिदहिस्सति ।

^२ P. F. B. यथा अगारं ।

^३ B. F. भिग्यो ।

^२ F. कासावमर्हति ।

^४ B. कम्मविसुद्धं ।

^६ P. सहितं ।

२०—अप्पम्पि चे सहितं^१ भासमानो,
 धम्मस्स होति अनुधम्मचारी ।
 रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं,
 सम्मप्पजानो सुविमुत्तचित्तो ।
 अनुपादियानो इध वा हरं वा,
 स भागवा सामञ्जस्स होति ॥२०॥

यमकवग्गो निट्ठितो ॥१॥



^१ P. सहितं ।

२—अप्पमादवग्गो

- २१—अप्पमादो अमत-पदं पमादो मच्चुनो पदं ।
अप्पमत्ता न मीयन्ति ये पमत्ता यथा मता ॥१॥
- २२—एतं विसेसतो अत्त्वा अप्पमादमिह पण्डिता ।
अप्पमादे पमोदन्ति अरियानं^१ गोचरे रता ॥२॥
- २३—ते ज्ञायिनो साततिका निच्चं दळ्ह-परक्कमा ।
फुसन्ति धीरा निब्बाणं योगक्खेमं अनुत्तरं ॥३॥
- २४—उट्टानवतो सतिमतो^२
सुचिकम्मस्स निसम्मकारिणो ।
सञ्जतस्स च धम्मजीविनो
अप्पमत्तस्स यसोऽभिवड्ढति ॥४॥
- २५—उट्टानेन'प्पमादेन सञ्जमेन^३ दमेन च^४ ।
दीपं कयिराथ^५ मेधावी यं ओघो नाभिकीरति ॥५॥
- २६—पमादमनुयुज्जन्ति बाला दुम्मेघिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी धनं सेट्ठं 'व रक्खति ॥६॥
- २७—मा पमादमनुयुज्जेथ मा कामरतिसन्धवं ।
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो पप्पोति विपुलं सुखं ॥७॥
- २८—पमादं अप्पमादेन यदा नुदति पण्डितो ।
पञ्जापासादमारुह असोको सोकिनि पजं ।
पब्बतट्ठो 'व भूमट्ठे घीरो बाले अवेक्खति ॥८॥
- २९—अप्पमत्तो पमत्तेसु सुत्तेसु बहुजागरो ।
अबलस्सं 'व सीघस्सो हित्वा याति सुमेघसो ॥९॥

^१ F. अर्यानि ।

^२ B. F. सतीमतो ।

^३ B. सञ्जमेन ।

^४ P. वा ।

^५ F. कय्याथ ।

- ३०—अप्पमादेन मघवा देवानं सेट्ठत्तं गतो ।
अप्पमादं पसंसन्ति पमादो गरहितो सदा ॥१०॥
- ३१—अप्पमादरतो भिक्खु पमादे भयदस्सि वा ।
सञ्जोजनं अणुं थूलं डहं अग्गीव गच्छति ॥११॥
- ३२—अप्पमादरतो भिक्खु पमादे भयदस्सि वा ।
अभब्बो परिहाणाय निब्बाणस्सेव सन्तिके ॥१२॥
- अप्पमादवग्गो निट्ठितो ॥२॥
-

३—चित्तवग्गो

- ३३—फन्दनं चपलं चित्तं दूरक्खं दुन्निवारयं ।
उजुं करोति मेधावी उसुकारो'व तेजनं ॥१॥
- ३४—वारिजो'व थले खित्तो ओकमोक्त उब्भतो ।
परिफन्दति'दं चित्तं मारधेय्यं पहातवे ॥२॥
- ३५—दुन्निग्गहस्स लहुनो यत्थ कामनिपातिनो ।
चित्तस्स दमथो साधु चित्तं दन्तं सुखावहं ॥३॥
- ३६—सुदुद्दसं सुनिपुणं यत्थ कामनिपातिनं ।
चित्तं रक्खेथ मेधावी, चित्तं गुत्तं सुखावहं ॥४॥
- ३७—दूरङ्गमं एकचरं असरीरं गुहासयं ।
ये चित्तं सञ्जमेस्सन्ति^१ मोक्खन्ति मारबन्धना ॥५॥
- ३८—अनवट्ठितचित्तस्स सट्ठम्मं अविजानतो ।
परिप्लवपसादस्स पञ्ञा न परिपूरति ॥६॥
- ३९—अनवस्सुतचित्तस्स अनन्वाहतचेतसो ।
पुञ्ञपापपहीणस्स नत्थि जागरतो भयं ॥७॥
- ४०—कुम्भूपमं कायमिमं विदित्वा नगरूपमं चित्तमिदं ठपेत्वा ।
योधेथ^२ मारं पञ्ञायुधेन जितं च रक्खे अनिवेसनो सिया ॥८॥
- ४१—अचिरं वत'यं कायो पठविं अधिसेस्सति ।
छुद्धो अपेतविञ्ञाणो निरत्थं 'व कलिङ्गरं ॥९॥
- ४२—दिसो दिसं यन्तं कयिरा^३ वेरी वा पन वेरिनं ।
मिच्छापणिहितं चित्तं पापियो'नं ततो करे ॥१०॥
- ४३—न तं माता पिता कयिरा अञ्ञे वापि च जातका ।
सम्मापणिहितं चित्तं सेय्यसो'नं ततो करे ॥११॥
- चित्तवग्गो निट्ठितो ॥३॥

^१ B. सञ्जमेस्सन्ति ।

^२ F. योजेथ ।

^३ F. कयूरा ।

४—पुष्पवग्गो

- ४४—को इमं^१ पठवि विजेस्सति^२ यमलोकञ्च इमं सदेवकं ।
को धम्मपदं सुदेसितं कुसलो पुष्पमिवप्पचेस्सति^३ ॥१॥
- ४५—सेखो पठवि विजेस्सति^२ यमलोकञ्च इमं सदेवकं ।
सेखो धम्मपदं सुदेसितं कुसलो पुष्पमिवप्पचेस्सति ॥२॥
- ४६—फेणूपमं कायमिमं विदित्वा मरीचिधम्मं अभिसम्बुधानो;
छेत्त्वान मारस्य पपुष्फकानि^४ अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे ॥३॥
- ४७—पुष्फानि हेव^५ पचिनन्तं व्यासत्तमनसं^६ नरं ।
सुत्तं गामं महोघो'व मच्चु आदाय गच्छति ॥४॥
- ४८—पुष्फानि हेव पचिनन्तं व्यासत्तमनसं नरं ।
अतित्तं येव कामेसु अन्तको कुरुते वसं ॥५॥
- ४९—यथापि भमरो पुष्पं वण्णगन्धं अहेठयं ।
पलेति^७ रसमादाय एवं गामे मुनी चरे ॥६॥
- ५०—न परेसं विलोमानि न परेसं कताकतं ।
अत्तनो'व अवेक्खेय्य कतानि अकतानि च ॥७॥
- ५१—यथापि रुचिरं पुष्पं वण्णवन्तं अगन्धकं ।
एवं सुभासिता वाचा अफला होति अकुब्बतो ॥८॥
- ५२—यथापि रुचिरं पुष्पं वण्णवन्तं सगन्धकं^८ ।
एवं सुभासिता वाचा सफला होति कुब्बतो^९ ॥९॥

^१ B. को' मं ।

^२ B. विचेस्सति ।

^३ P. इव पचेस्सति ।

^४ B. सपुष्फकानि ।

^५ F. पुष्फान' एव ।

^६ B. व्यासत्तमानसं ।

^७ Si. पळेति ।

^८ B. सुगन्धकं ।

^९ P. सकुब्बतो ।

- ५३—यथापि पुष्करासिम्हा कयिरा^१ मालागुणे बहू ।
 एवं जातेन मच्चेन कत्तब्बं कुसलं बहं ॥१०॥
- ५४—न पुष्कगन्धो पटिवातमेति न चन्दनं तगरं मल्लिका^२ वा ।
 सतञ्च गन्धो पटिवातमेति सब्बा दिसा^३ सप्पुरिसो पवाति^४ ॥११॥
- ५५—चन्दनं तगरं वापि उप्पलं अथ वस्सिकी ।
 एतेसं गन्धजातानं सीलगन्धो अनुत्तरो ॥१२॥
- ५६—अप्पमत्तो अयं गन्धो या'यं तगरचन्दनी^५ ।
 यो च सीलवतं गन्धो वाति देवेसु उत्तमो ॥१३॥
- ५७—तेसं सम्पन्नसीलानं अप्पमादविहारिनं ।
 सम्मदञ्जाविमुत्तानं मारो मगं न विन्दति ॥१४॥
- ५८—यथा संकारधानस्मि उज्झितस्मि महापथे ।
 पदुमं तत्थ जायेथ सुचिगन्धं मनोरमं ॥१५॥
- ५९—एवं संकारभूतेसु अन्धभूते^६ पुथुज्जने ।
 अतिरोचति पञ्जाय सम्मासम्बुद्धसावको ॥१६॥
- पुष्कवग्गो निट्ठितो ॥४॥

^१ B. करिया, F. कयरा ।

^२ B. सब्बदिसा ।

^५ B. तगरचन्दनं ।

^२ F. तगरमल्लिका ।

^४ B. पवायति ।

^६ B. अन्धीभूते ।

५—बालवग्गो

- ६०—दीघा जागरतो रत्ति दीघं सन्तस्स योजनं ।
दीघो बालानं संसारो सद्धम्मं अविजानतं ॥१॥
- ६१—चरञ्चे नाधिगच्छेय्य सेय्यं सदिसमत्तनो ।
एकचरियं^१ दळ्हं कयिरा नत्थि बाले सहायता ॥२॥
- ६२—पुत्ता म'त्थि धनम्म'त्थि इति बालो विहञ्जति ।
अत्ता हि^२ अत्तनो नत्थि कुतो पुत्ता कुतो धनं ॥३॥
- ६३—यो बालो मञ्जति बाल्यं^३ पण्डितो चापि^४ तेन सो ।
बालो च पण्डितमानी, स वे बालो'ति वुच्चति ॥४॥
- ६४—यावजीवम्पि चे^५ बालो पण्डितं पयिरूपासति^६ ।
न सो धम्मं विजानाति दब्बी सूपरसं यथा ॥५॥
- ६५—मुहुत्तमपि चे विञ्जू पण्डितं पयिरूपासति ।
खिप्पं धम्मं विजानाति जिह्वा सूपरसं यथा ॥६॥
- ६६—चरन्ति बाला दुम्मेधा अमित्तेनेव अत्तना ।
करोन्तो^७ पापकं कम्मं यं होति, कटुकप्फलं^८ ॥७॥
- ६७—न तं कम्मं कतं साधु यं कत्वा अनुत्तप्पति ।
यस्स अस्सुमुखो रोदं विपाकं पटिसेवति ॥८॥
- ६८—तञ्च कम्मं कतं साधु यं कत्वा नानुत्तप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो विपाकं पटिसेवति ॥९॥

^१ B. एकच्चरियं; F. एकचयं ।

^२ F. बल्यं ।

^३ P. च ।

^४ P. करोन्ता ।

^२ B. अत्ता' पि ।

^४ P. वापि ।

^६ F. पयिरूपासति ।

^८ B. कटुकं फलं ।

- ६९—मधू'व^१ मज्जति^२ बालो याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चती पापं अथ दुक्खं निगच्छति ॥१०॥
- ७०—मासे मासे कुसगगेन बालो भुज्जेथ^३ भोजनं ।
न सो संखतधम्मानं कलं अग्घति^४ सोलसिं ॥११॥
- ७१—न हि पापं कतं कम्मं सज्जु खीरं 'व मुच्चति ।
डहन्तं^५ बालमन्वेति भस्मच्छन्नो^६ 'व पावको ॥१२॥
- ७२—यावदेव अनत्थाय जत्तं बालस्य जायति ।
हन्ति बालस्य सुक्कंसं मुद्धमस्स विपातयं ॥१३॥
- ७३—असतं^७ भावनमिच्छेय्य पुरेक्खारञ्च भिक्खुसु ।
आवासेसु च इस्सरियं पूजा परकुलेसु च ॥१४॥
- ७४—ममेव कतमज्जन्तु गिही पब्बजिता उभो ।
ममेवातिवसा अस्सू किच्चाकिच्चेसु किस्मिचि ।
इति बालस्य सङ्कप्पो इच्छा मानो च वड्ढति ॥१५॥
- ७५—अज्जा हि लाभूपनिसा अज्जा निब्बान-गामिनी^८ ।
एवमेतं अभिज्जाय भिक्खु बुद्धस्स सावको ॥
सक्कारं नाभिनन्देय्य विवेकमनुब्रूहये ॥१६॥
- बालवग्गो निट्ठितो ॥५॥

^१ P. मधुवा; F. माधुवा ।

^३ B. भुज्जेय्य ।

^४ P. दहन्तं ।

^७ B. असन्तभावनं; F. असतं भावं इच्छेय्य ।

^२ P. मज्जती ।

^४ F. S. D. नाग्घति ।

^६ P. P. मच्छलो ।

^८ P. निब्बाण ।

६—पण्डितवग्गो

- ७६—निधीनं^१व पवत्तारं यं पस्से वज्ज-दस्सिनं ।
निग्गय्हवादिं मेधाविं तादिसं पण्डितं भजे ।
तादिसं भजमानस्स सेय्यो होति न पापियो ॥१॥
- ७७—ओवदेय्यानुसासेय्य असब्भा च निवारये ।
सतं हि सो पियो होति असतं होति अप्पियो ॥२॥
- ७८—न भजे पापके मित्ते न भजे पुरिसाधमे ।
भजेथ मित्ते कल्याणे भजेथ पुरिसुत्तमे ॥३॥
- ७९—धम्मपीती सुखं सेति विप्पसन्नेन चेतसा ।
अरियप्पवेदिते^२ धम्मे सदा रमति पण्डितो ॥४॥
- ८०—उदकं हि नयन्ति नेत्तिका उसुकारा नमयन्ति तेजनं ।
दारुं नमयन्ति तच्छका अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥५॥
- ८१—सेलो यथा एकघनो^३ वातेन न समीरति
एवं निन्दापसंसासु न समिञ्जन्ति पण्डिता ॥६॥
- ८२—यथापि रहदो^३ गम्भीरो विप्पसन्नो अनाविलो ।
एवं धम्मानि सुत्त्वान^४ विप्पसीदन्ति पण्डिता ॥७॥
- ८३—सब्बत्थ वे सप्पुरिसा वजन्ति^५ न कामकामा लपयन्ति सन्तो ।
सुखेन फुट्ठा अथवा दुखेन न उच्चावचं^६ पण्डिता दस्सयन्ति ॥८॥
- ८४—न अत्तहेतु न परस्स हेतु न पुत्तमिच्छे न धनं न रट्ठं ।
न इच्छेय्य^७ अधम्मेन समिद्धिमत्तनो स सीलवा पञ्जावा घम्मिको
सिया ॥९॥

^१ F. अर्यप्पवेदिते । ^२ P. घणो । ^३ F. रहदो । ^४ P. सुत्त्वाना ।
^५ P. चजन्ती । ^६ F. नच्चावकं । ^७ F. ईनच्छेय्य ।

८५—अप्पका ते मनुस्सेसु ये जना पारगामिनो ।

अथायं इतरा पजा तीरमेवानुधावति^१ ॥१०॥

८६—ये च खो सम्मदक्खाते धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।

ते जना पारमेस्सन्ति^२ मच्चुघेय्यं सुदुत्तरं^३ ॥११॥

८७—कण्हं धम्मं विप्पहाय सुक्कं भावेथ पण्डितो ।

ओका अनोकं आगम्म विवेके यत्थ दूरमं ॥१२॥

८८—तत्राभिरतिमिच्छेय्य हित्वा कामे अकिञ्चनो ।

परियोदपेय्य^४ अत्तानं चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥१३॥

८९—येसं सम्बोधि-अङ्गोसु सम्मा चित्तं सुभावितं ।

आदान-पटिनिस्सग्गे अनुपादाय ये^५ रता ।

खीणासवा जुतीमन्तो ते लोके परिनिब्बुता ॥१४॥

पण्डितवग्गो निट्ठितो ॥६॥

—

^१ P. तीरं एवानुधावति ।

^२ P. पारं एस्सन्ति ।

^३ F. सदुत्तरं ।

^४ F. पर्योदपेय्य ।

^५ P. यङ्गोसु ।

७—अरहन्तवग्गो

- ९०—गतद्धिनो विसोकस्स विप्पमुत्तस्स सब्बधि ।
सब्बगन्थप्पहीणस्य परिलाहो न विज्जति ॥१॥
- ९१—उय्युज्जन्ति सतीमन्तो न निकेते रमन्ति ते ।
हंसा 'व पल्ललं हित्वा ओकमोकं जहन्ति ते ॥२॥
- ९२—येसं सन्निचयो नत्थि ये परिज्जातभोजना ।
सुज्जतो अनिमित्तो च विमोक्खो^१ यस्स^२ गोचरो ।
आकासे 'व सकुन्तानं गति तेसं दुरन्नया ॥३॥
- ९३—यस्सा'सवा परिक्खीणा^३ आहारे च अनिस्सितो ।
सुज्जतो अनिमित्तो च विमोक्खो यस्स गोचरो ।
आकासे 'व सकुन्तानं पदं तस्स दुरन्नयं ॥४॥
- ९४—यस्सिन्द्रियाणि समथं गतानि, अस्सा यथा सारथिना सुदन्ता ।
पहीनमानस्स अनासवस्स, देवापि तस्स पिहयन्ति तादिनो ॥५॥
- ९५—पठवीसमो नो विरुज्जति इन्दखीलूपमो तादि सुब्बतो ।
रहदो 'व अपेतकद्दमो संसारा न भवन्ति तादिनो ॥६॥
- ९६—सन्तं अस्स^४ मनं होति सन्ता वाचा च कम्मच्च ।
सम्मदज्जाविमुत्तस्स उपसन्तस्स तादिनो ॥७॥
- ९७—अस्सद्धो अकतज्जू च सन्धिच्छेदो च यो नरो ।
हतावकासो वन्तासो स वे उत्तमपोरिसो ॥८॥
- ९८—गामे वा यदि वा'रज्जे निन्ने वा यदि वा थले ।
यत्थारहन्तो^५ विहरन्ति तं भूमि रामण्य्यकं ॥९॥

^१ P. विमोखो ।

^२ P. येसं ।

^३ P. परिक्खीना ।

^४ P. तस्स ।

^५ F. यत्थ अरहन्तो ।

९९—रमणीयानि^१ अरञ्जानि यत्थ न रमते^२ जनो ।
 वीतरागा रमिस्सन्ति^३ न ते कामगवेसिनो ॥१०॥
 अरहन्तवग्गो निट्ठितो ॥७॥

८—सहस्सवग्गो

- १००—सहस्समपि^१ चे वाचा अनत्थपदसंहिता ।
एकं अत्थपदं सेय्यो यं सुत्त्वा उपसम्मति ॥१॥
- १०१—सहस्समपि^१ चे गाथा अनत्थपदसंहिता^२ ।
एकं गाथापदं सेय्यो यं सुत्त्वा उपसम्मति ॥२॥
- १०२—यो च गाथासतं भासे अनत्थपदसंहिता^२ ।
एकं धम्मपदं सेय्यो यं सुत्त्वा उपसम्मति ॥३॥
- १०३—यो सहस्सं सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने ।
एकं च जेय्यमत्तानं^३ स वे सङ्गामजुत्तमो ॥४॥
- १०४—अत्ता ह वे जितं सेय्यो या चायं इतरा पजा ।
अत्तदन्तस्स पोसस्स निच्चं सञ्जातचारिनो ॥५॥
- १०५—नेव देवो न गन्धब्बो न मारो सह ब्रह्मना ।
जितं अपजितं कयिरा^४ तथारूपस्स जन्तुनो ॥६॥
- १०६—मासे मासे सहस्सेन यो यजेथ सतं समं ।
एकञ्च भावितत्तानं मुहुत्तमपि पूजये ।
सा येव पूजना सेय्यो यं चे^५ वस्ससतं हुतं ॥७॥
- १०७—यो च वस्ससतं जन्तु अग्गि परिचरे वने ।
एकं च भावितत्तानं मुहुत्तमपि पूजये ।
सा येव पूजना सेय्यो यं चे वस्ससतं हुतं ॥८॥
- १०८—यं किञ्चि यिट्ठं च^६ हुतं च^६ लोके, संवच्छरं यजेथपुञ्जपेक्खो^७ ।
सब्बम्पि तं न चतुभागमेति, अभिवादना उज्जुगतेसु सेय्यो ॥९॥

^१ P. सहस्सं अपि ।

^२ P. संहितं ।

^३ F. जेय्य म अत्तानं ।

^४ F. कय्रा ।

^५ P. च ।

^६ P. व ।

^७ P. पेक्खो ।

- १०९—अभिवादनसीलस्स^१ निच्चं बद्धापचायिनो ।
 चत्तारो धम्मा बड्ढन्ति आयु वण्णो सुखं बलं ॥१०॥
- ११०—यो च वस्ससतं जीवे दुस्सीलो असमाहितो ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो सीलवन्तस्स ज्ञायिनो ॥११॥
- १११—यो च वस्ससतं जीवे दुप्पञ्जो असमाहितो ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो पञ्जावन्तस्स ज्ञायिनो ॥१२॥
- ११२—यो च वस्ससतं जीवे कुसीतो हीनवीरियो ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो विरियमारभतो दळ्हं ॥१३॥
- ११३—यो च वस्ससतं जीवे अपस्सं उदयव्ययं^२ ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो उदयव्ययं^२ ॥१४॥
- ११४—यो च वस्ससतं जीवे अपस्सं अमतं पदं ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो अमतं पदं ॥१५॥
- ११५—यो च वस्ससतं जीवे अपस्सं धम्ममुत्तमं ।
 एकाहं जीवितं सेय्यो पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥१६॥

सहस्सवण्णो निट्ठितो ॥८॥

—

९—पापवग्गो

- ११६—अभित्थरेथ कल्याणे पापा चित्तं निवारये ।
दन्धं हि करोतो पुञ्ञं पापस्मिं रमते^१ मनो ॥१॥
- ११७—पापञ्चे पुरिसो कयिरा न तं कयिरा^२ पुनप्पुनं ।
न तम्हि छन्दं कयिराथ^३ दुक्खो पापस्स उच्चयो ॥२॥
- ११८—पुञ्ञञ्चे पुरिसो कयिरा^२ कयिराथेनं पुनप्पुनं ।
तम्हि छन्दं कयिराथ^३ सुखो पुञ्ञस्स उच्चयो ॥३॥
- ११९—पापोपि पस्सति भद्रं याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं अथ पापो पापानि पस्सति ॥४॥
- १२०—भद्रोपि पस्सति पापं याव भद्रं न पच्चति ।
यदा च पच्चति भद्रं अथ भद्रो भद्रानि पस्सति ॥५॥
- १२१—माप्पमञ्ञेथ पापस्स न मन्तं आगमिस्सति ।
उदविन्दुनिपातेन उदकुम्भो'पि पूरति ।
बालो पूरति^४ पापस्स थोक-थोकम्पि आचिनं ॥६॥
- १२२—माप्पमञ्ञेथ पुञ्ञस्स न मन्तं आगमिस्सति ।
उदविन्दुनिपातेन उदकुम्भो'पि पूरति ।
धीरो पूरति^५ पुञ्ञस्स थोक-थोकम्पि आचिनं ॥७॥
- १२३—वाणिजो 'व भयं मगं अप्पसत्थो महद्धनो ।
विसं जीवितुकामो'व पापानि परिवज्जये ॥८॥
- १२४—पाणिम्हि चे वणो नास्स हरेय्य पाणिना विसं ।
नाब्बणं विसमन्वेति^६ नत्थि पापं अकुब्बतो ॥९॥

^१ P. रमती ।

^२ B. करियाथ; F. कय्राथ ।

^३ Si. पूरति धीरो ।

^२ B. करिया; F. कयए ।

^४ Si. पूरति बालो ।

^५ P. वीत्यं ।

१२५—यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।

तमेव बालं पच्चेति^१ पापं, सुखुमो रजो पटिवातं 'व खित्तो ॥१०॥

१२६—गब्भमेके^२ उप्पज्जन्ति^३ निरयं पापकम्मिनो ।

सग्गं सुगतिनो यन्ति, परिनिब्बन्ति^४ अनासवा ॥ ११॥

१२७—न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्झे न पब्बतानं विवरं पविस्स ।

न विज्जती सो जगतिप्पदेसो यत्थट्ठितो^५ मुञ्चेय्य^६

पापकम्मा ॥१२॥

१२८—न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्झे न पब्बतानं विवरं पविस्स ।

न विज्जती सो जगतिप्पदेसो यत्थट्ठितं^७ न प्सहेय्य^८ मच्चू^९ ॥१३॥

पापवग्गो निट्ठितो ॥१॥

^१ F. पति एति ।

^४ F. परिनिब्बन्ति ।

^७ P. यत्थट्ठितं ।

^२ F. गब्भमेक ।

^३ P. यत्थट्ठितो ।

^८ P. प्सहेय्य ।

^३ P. उप्पज्जन्ति ।

^६ B. मुच्चेय्य ।

^९ P. मच्चू ।

१०—दण्डवग्गो

- १२९—सब्बे तसन्ति दण्डस्स सब्बे भायन्ति मच्चुनो ।
अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥१॥
- १३०—सब्बे तसन्ति दण्डस्स सब्बेसं जीवितं पियं ।
अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ॥२॥
- १३१—सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन विहिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो पेच्च सो^१ न लभते सुखं ॥३॥
- १३२—सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन न हिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो पेच्च सो लभते सुखं ॥४॥
- १३३—मा वोचं फरुसं कञ्चि^२ वुत्ता पटिवदेय्यु^३ तं ।
दुक्खा हि सारम्भकथा पटिदण्डा फुसेय्यु^४ तं ॥५॥
- १३४—स चे नेरेसि अत्तानं कंसो उपहतो यथा ।
एस^५ पत्तोसि निब्बाणं सारम्भो ते न विज्जति ॥६॥
- १३५—यथा दण्डेन गोपालो गावो पाचेति गोचरं ।
एवं जरा च मच्चू^६ च आयुं पाचेन्ति^७ पाणिनं ॥७॥
- १३६—अथ पापानि कम्मानि करं बालो न बुज्झति ।
सेहि कम्मेहि दुम्मेधो अग्गिदद्धो^८ व तप्पति ॥८॥
- १३७—यो दण्डेन अदण्डेसु अप्पदुट्ठेसु दुस्सति ।
दसन्नमञ्जतरं ठानं खिप्पमेव निगच्छति ॥९॥

^१ P. पेच्च लभते सुखं ।

^२ B. किञ्चि ।

^३ B. पटिवतेय्युं ।

^४ B. फुसेय्युं ।

^५ F. एसो ।

^६ F. मच्चु ।

^७ B. पाचेति ।

- १३८—वेदनं फरुसं जानिं सरीरस्स च भेदनं ।
गरुहं वापि आबाधं चित्तक्खेपं व^१ पापुणे ॥१०॥
- १३९—राजतो वा^२ उपस्सगं^३ अब्भक्खानं व दारुणं ।
परिक्खयं व^४ जातीनं भोगानं व पभङ्गुरं^५ ॥११॥
- १४०—अथवस्स^६ अगारानि अग्निं डहति पावको ।
कायस्स भेदा दुप्पञ्जो निरयं सोपपज्जति ॥१२॥
- १४१—न नग्गचरिया^७ न जटा न पङ्का नानासका थण्डिलसायिका वा^८ ।
रजोवज्जल्लं^९ उक्कुटिकप्पधानं सोधेन्ति मच्चं अवितिण्णकङ्खं ॥१३॥
- १४२—अलङ्कतो चेपि समं चरेय्य सन्तो दन्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्खू ॥१४॥
- १४३—हिरीनिसेधो पुरिसो कोचि लोकस्मिं^{१०} विज्जति ।
यो^{११} निन्दं अप्पबोधति^{१२} अस्सो भद्रो^{१३} कसामिव ॥१५॥
- १४४—अस्सो यथा भद्रो कसानिविट्ठो आतापिनो संवेगिनो भवाथ ।
सद्धाय सीलेन च वीरियेन^{१४} च समाधिना धम्मविनिच्छयेन च ।
सम्पन्नविज्जाचरणा पतिस्सता पहस्सथा^{१५} दुक्खमिदं अनप्पकं ॥१६॥
- १४५—उदकं हि नयन्ति नेत्तिका उसुकारा नमयन्ति तेजनं ।
द्धारं नमयन्ति^{१६} तच्छका अत्तानं दमयन्ति सुब्बता ॥१७॥

दण्डवग्गो निट्ठितो ॥१०॥

^१ B. च ।

^२ P. व ।

^३ B. उपसगं ।

^४ P. पभङ्गुरं ।

^५ F. अथयास्स ।

^६ F. चर्या ।

^७ B. च ।

^८ P. रजो च जल्लं । B. रजोजल्लं ।

^९ P. लोकस्मि । B. लोकम्हि ।

^{१०} P. सो ।

^{११} B. अपबोधति ।

^{१२} P. भद्रो ।

^{१३} P. विरियेन ।

^{१४} P. पहस्सथ ।

^{१५} B. दमयन्ति ।

११ — जरावग्गो

- १४६—कोनु^१ हासो किमानन्दो निच्चं पज्जलिते सति ।
अन्धकारेण ओनद्धा पदीपं न गवेस्सथ ॥१॥
- १४७—पस्स चित्तकतं विम्बं अरुकायं समुस्सितं ।
आतुरं बहुसङ्कप्पं यस्स नत्थि धुवं ठिति ॥२॥
- १४८—परिजिण्णमिदं रूपं रोगनिड्डं पभङ्गुरं^२ ।
भिज्जती पूतिसन्देहो मरणन्तं हि जीवितं ॥३॥
- १४९—यानि'मानि अपत्थानि अलाबूनेव^३ सारदे ।
कापोतकानि अट्ठीनि तानि दिस्वान का रति ॥४॥
- १५०—अट्ठीनं नगरं कतं मंसलोहितलेपनं ।
यत्थ जरा च मच्चू च मानो मक्खो च ओहितो ॥५॥
- १५१—जीरन्ति वे राजरथा सुचित्ता
अथो सरीरम्पि जरं उपेति ।
सतं च धम्मो न जरं उपेति
सन्तो ह वे सन्धि पवेदयन्ति ॥६॥
- १५२—अप्पस्सुतायं पुरिसो बलिवद्दो'व जीरति ।
मंसानि तस्स बड्ढन्ति पञ्जा तस्स न बड्ढति ॥७॥
- १५३—अनेकजातिसंसारं सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।
गहकारकं गवेसन्तो दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥८॥
- १५४—गहकारक ! दिट्ठोसि पुन गेहं न काहसि ।
सब्बा ते फासुका भग्गा गहकूटं विसड्ढिखतं ।
विसड्ढिखारगतं चित्तं तण्हानं खयमज्झगा ॥९॥

^१ B. किन्नु ।

^२ B. F. पभङ्गुणं ।

^३ P. अलापूनेव ।

- १५५—अचरित्वा ब्रह्मचरियं अलद्धा योब्वने घनं ।
 जिण्णकोंचा'व क्खायन्ति^१ खीणमच्छे'व पल्लले ॥१०॥
- १५६—अचरित्वा ब्रह्मचरियं अलद्धा योब्वणे^२ घनं ।
 सेन्ति चापातिखीणा'व पुराणानि अनुत्थुनं ॥११॥
- जरावग्गो निट्ठितो ॥११॥
-

१२—अत्तवग्गो

- १५७—अत्तान चे पियं जञ्जा रक्खेय्य तं^१ सुरक्खितं ।
तिण्णमञ्जतरं यामं पटिजग्गेय्य पण्डितो ॥१॥
- १५८—अत्तानं एव पठमं पटिरूपे^२ निवेसये ।
अथञ्जमनुसासेय्य न किलिस्सेय्य पण्डितो ॥२॥
- १५९—अत्तानञ्चे तथा कयिरा^३ यथञ्जमनुसासति ।
सुदन्तो वत दमेथ अत्ता हि किर दुद्दमो ॥३॥
- १६०—अत्ता हि अत्तनो नाथो को हि नाथो परो सिया ।
अत्तना'व^४ सुदन्तेन नाथं लभति^५ दुल्लभं ॥४॥
- १६१—अत्तना'व^६ कतं पापं अत्तजं अत्तसम्भवं ।
अभिमन्थति^७ दुम्मेघं वजिरं^८ 'व'स्ममयं^९ मणिं ॥५॥
- १६२—यस्सच्चन्तदुस्सील्यं^{१०} मालुवा^{११} सालमिवो ततं^{१२} ।
करोति सो तथत्तानं^{१३} यथा 'नं इच्छती दिसो ॥६॥
- १६३—सुकरानि असाधूनि अत्तनो अहितानि च ।
यं वे हितञ्च साधुञ्च तं वे परमदुक्करं ॥७॥
- १६४—यो सासनं अरहतं अरियानं^{१४} धम्मजीविनं ।
पटिक्कोसति दुम्मेघो दिट्ठिं निस्साय पापिकं ।
फलानि कट्टकस्सेव अत्तहञ्जाय^{१५} फुल्लति^{१६} ॥८॥

^१ P. नं ।

^२ P. पतिरूपे ।

^३ B. करियाः F. कया ।

^४ P. हि ।

^५ B. लब्धति ।

^६ B. हि ।

^७ B. F. अभिमन्थति ।

^८ F. वज्रं

^९ F. अम्हमनं

^{१०} P. यस्स अच्चन्त-दुस्सील्यं ।

^{११} F. मालवा ।

^{१२} P. इव' ओत्थतं ।

^{१३} P. तथा'त्तानं ।

^{१४} F. अर्यानं ।

^{१५} P. अत्तघञ्जाय

^{१६} P. फल्लति ; B. फलति ।

१६५—अत्तना 'व कतं पापं अत्तना संकिलिस्सति ।

अत्तना अकतं पापं अत्तना 'व विसुज्झति ॥

सुद्धि असुद्धि^१पच्चत्तं नञ्जो अञ्जं विसोधये ॥९॥

१६६—अत्तदत्थं परत्थेन बहुनाऽपि न हापये ।

अत्तदत्थमभिञ्जाय सदत्थपसुतो सिया ॥१०॥

अत्तवग्गो निद्धितो ॥१२॥

१३—लोकवग्गो

- १६७—हीनं धम्मं न सेवेय्य, पमादेन न संवसे ।
मिच्छादिट्ठं न सेवेय्य न सिया लोक-बड्ढनो^१ ॥१॥
- १६८—उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्मं सुचरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति अस्मिं लोके परमिह च ॥२॥
- १६९—धम्मं चरे सुचरितं न तं दुच्चरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति अस्मिं लोके परमिह च ॥३॥
- १७०—यथा बुब्बुलकं पस्से यथा पस्से मरीचिकं ।
एवं लोकं अवेक्खन्तं मच्चुराजा न पस्सति ॥४॥
- १७१—एथ पस्सथिमं लोकं चित्तं राजपथूपमं^२ ।
यत्थ बाला विसीदन्ति, नत्थि सङ्गो विजानतं ॥५॥
- १७२—यो च पुब्बे पमज्जित्वा पच्छा सो नप्पमज्जति^३ ।
सो'मं^४ लोकं पभासेति अब्भा मुत्तो'व चन्दिमा ॥६॥
- १७३—यस्स पापं कतं कम्मं कुसलेन पिधिय्यति^५ ।
सो'मं^४ लोकं पभासेति अब्भा मुत्तो'व चन्दिमा ॥७॥
- १७४—अन्धभूतो अयं लोको तनुकेथ विपस्सति ।
सकुन्तो जालमुत्तो'व अप्पोसग्गाय^६ गच्छति ॥८॥
- १७५—हंसा'दिच्चपथे यन्ति आकासे यन्ति इद्धिया ।
नीयन्ति धीरा लोकम्हा जेत्वा मारं सवाहिणं^७ ॥९॥

^१ P. लोकवद्धनो ।

^३ B. न पमज्जति ।

^५ P. पिधीयति ।

^७ B.F. सवाहनं ।

^२ P. राजरथूपमं ।

^४ P. सो इमं ।

^६ P. अप्पोस्सग्गाय ।

- १७६—एकं धम्मं अतीतस्स मुसावादिस्स जत्तुनो ।
 वितिण्णपरलोकस्स नत्थि पापं अकारियं ॥१०॥
- १७७—न (वे) कदरिया देवलोकं वजन्ति
 बाला ह वे न प्संसन्ति दानं ।
 धीरो च^१ दानं अनुमोदमानो
 तेनेव सो होति सुखी परत्थ ॥११॥
- १७८—पथव्या एकरज्जेन सग्गस्स गमनेन वा ।
 सब्बलोकाधिपच्चेन सोतापत्तिफलं वरं ॥१२॥
- लोकवग्गो निट्ठितो ॥१३॥
-

१४—बुद्धवग्गो

१७९—यस्स जितं नावजीयति जितमस्स नो याति कोचि लोके ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अणदं केन पदेन नेस्सथ ? ॥१॥

१८०—यस्स जालिनी विसत्तिका तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेस्सथ ? ॥२॥

१८१—ये ज्ञाणपसुता^१ धीरा नेक्खम्मूपसमे रता ।

देवापि तेसं पिहयन्ति^२ सम्बुद्धानं सतीमतं ॥३॥

१८२—किच्छो मनुस्सपटिलाभो किच्छं मच्चानं जीवितं ।

किच्छं सद्धम्मसवणं किच्छो बुद्धानं उप्पादो ॥४॥

१८३—सब्बपापस्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा ।

स चित्तपरियोदपनं^३ एतं बुद्धान सासनं ॥५॥

१८४—खन्ती परमं तपो तित्तिक्खा, निब्बाणं परमं वदन्ति बुद्धा ।

नहि पब्बजितो परूपघाती, समणो^४ होति परं विहेठयन्तो ॥६॥

१८५—अनुपवादो अनुपघातो पातिमोक्खे च संवरो ।

मत्तञ्जाता च भत्तस्मिं पन्तञ्च^५ सयनासनं ।

अधिचित्ते च आयोगो एतं बुद्धान सासनं ॥७॥

१८६—न कहापणवस्सेन तित्ति कामेसु विज्जति ।

अप्पस्सादा दुखा कामा इति विज्जाय पडिण्ठो ॥८॥

१८७—अपि दिब्बेसु कामेसु रतिं सो नाधिगच्छति ।

तण्हक्खयरतो होति सम्मासम्बुद्धसावको ॥९॥

१८८—बहुं^६ वे सरणं यन्ति पब्बतानि बनानि च ।

आरामरुक्खचेत्थानि मनुस्सा भयतज्जिता ॥१०॥

^१ P. ज्ञान ।

^२ F. पिहेन्ति ।

^३ F. पर्योदयनं ।

^४ B. न समणो ।

^५ P. पन्थञ्च ।

^६ B. बहु ।

- १८९—नेतं खो सरणं खेमं नेतं सरणमुत्तमं ।
नेतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥११॥
- १९०—यो च बुद्धञ्च धम्मञ्च सङ्घञ्च सरणं गतो ।
चत्तारि अरियसच्चानि^१ सम्मप्पञ्जाय पस्सति ॥१२॥
- १९१—दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खस्स च अतिक्कमं ।
अरियञ्च^२ ट्ठङ्गिकं मगं दुक्खूपसमगामिनं ॥१३॥
- १९२—एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
एतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥१४॥
- १९३—दुल्लभो पुरिसाजञ्जो न सो सब्बत्थ जायति ।
यत्थ सो जायति धीरो तं कुलं सुखमेधति ॥१५॥
- १९४—सुखो बुद्धानं उप्पादो सुखा सद्धम्मदेसना ।
सुखा संघस्स सामग्गी समग्गानं तपो सुखो ॥१६॥
- १९५—पूजारहे पूजयतो बुद्धे यदि व सावके ।
पपञ्चसमतिक्कन्ते तिण्णसोकपरिह्वे ॥१७॥
- १९६—ते तादिसे पूजयतो निब्बुते अकुतोभये ।
न सक्का पुञ्जं संखातुं इमेत्तम्पि केनचि ॥१८॥
- बुद्धवग्गो निट्ठितो ॥१४॥

१५—सुखवग्गो

- १९७—सुसुखं वत ! जीवाम वेरिनेसु अवेरिनो ।
वेरिनेसु मनुस्सेसु विहराम अवेरिनो ॥१॥
- १९८—सुसुखं वत ! जीवाम आतुरेसु अनातुरा ।
आतुरेसु मनुस्सेसु विहराम अनातुरा ॥२॥
- १९९—सुसुखं वत ! जीवाम उस्सुकेसु अनुस्सुका ।
उस्सुकेसु मनुस्सेसु विहराम अनुस्सुका ॥३॥
- २००—सुसुखं वत ! जीवाम येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम देवा आभस्सरा यथा ॥४॥
- २०१—जयं वेरं पसवति दुक्खं सेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति हित्त्वा जयपराजयं ॥५॥
- २०२—नत्थि रागसमो अग्गि, नत्थि दोससमो कलि ।
नत्थि खन्धसमा दुक्खा नत्थि सन्तिपरं सुखं ॥६॥
- २०३—जिघच्छा परमा रोगा, सङ्ख्वारा परमा दुखा ।
एतं जत्वा यथाभूतं निब्बाणं परमं सुखं ॥७॥
- २०४—आरोग्यपरमा^१ लाभा सन्तुट्ठी^२ परमं धनं ।
विस्सासपरमा^३ जाती निब्बाणं परमं सुखं ॥८॥
- २०५—पविवेकरसं पीत्वा रसं उपसमस्स च ।
निद्दरो होति निप्पापो धम्मपीतिरसं पिवं ॥९॥
- २०६—साधु^४ दस्सनमरियानं^५ सन्निवासो सदा सुखो ।
अदस्सनेन बालानं निच्चमेव सुखी सिया ॥१०॥

^१ B. आरोग्या^० ।

^२ P. सन्तुट्ठि ।

^३ B. विस्सासा^० ।

^४ P. साहु ।

^५ F. अर्यानि ।

२०७—बालसंगतिचारी^१ हि दीघमद्धानं^२ सोचति ।

दुक्खो बालेहि संवासो अमित्तेनेव सब्बदा ।

धीरो च सुखसंवासो जातीनं 'व' समागमो ॥११॥

२०८—तस्मा हि धीरं च पञ्जञ्च बहु-स्सुतं च धोरय्हसीलं^३ वतवन्तमरियं ।

तं तादिसं सप्पुरिसं सुमेघं भजेथ नक्खत्तपथं 'व' चन्दिमा ॥१२॥

सुखवग्गो निदिठतो ॥१४॥

१६—पियवग्गो

- २०९—अयोगे युञ्जामत्तानं योगस्मिञ्च अयोजयं ।
अत्थं हित्वा पियग्गाही पिहेत'त्तानुयोगिनं ॥१॥
- २१०—मा पियेहि समागच्छि^१ अप्पियेहि कुदाचनं ।
पियानं^२ अदस्सनं दुक्खं अप्पियानञ्च दस्सनं ॥२॥
- २११—तस्मा पियं न कयिराथ पियापायो हि पापको ।
गन्था तेसं न विज्जन्ति येसं नत्थि पियाप्पियं ॥३॥
- २१२—पियतो जायते^३ सोको पियतो जायते^३ भयं ।
पियतो विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥४॥
- २१३—पेमतो जायते^३ सोको पेमतो जायते^३ भयं ।
पेमतो विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥५॥
- २१४—रतिया जायते^३ सोको रतिया जायते^३ भयं ।
रतिया विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥६॥
- २१५—कामतो जायते^३ सोको कामतो जायते^३ भयं ।
कामतो विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ॥७॥
- २१६—तण्हाय जायते^३ सोको तण्हाय जायते^३ भयं ।
तण्हाय विप्पमुत्तस्स नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥८॥
- २१७—सीलदस्सनसम्पन्नं धम्मट्ठं सच्चवादिनं ।
अत्तनो कम्म कुब्बानं तं जनो कुरुते पियं ॥९॥
- २१८—छन्दजातो अनक्खाते मनसा च फुटो सिया ।
कामेसु च अप्पटिबद्धचित्तो उद्धंसोतो 'ति वुच्चति ॥१०॥
- २१९—चिरप्पवासिं पुरिसं दूरतो सोत्थिमागतं ।
जातिमिप्ता सुहज्जा च अभिनन्दन्ति आगतं ॥११॥

^१ P. समागच्छि ।

^२ F. पियानं ।

^३ P. जायती ।

२२०—तथेव कतपुञ्जाम्पि अस्मा लोका परं गतं ।

पुञ्जानि पति^१गण्हन्ति पियं जातीव^२ आगतं ॥१२॥

पियवग्गो निट्ठितो ॥१६॥

१७—कोधवग्गो

२२१—कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं सञ्जोजनं सब्बमतिक्कमेय्य ।

तं नाम-रूपस्मिं असज्जमानं अकिञ्चनं नानुपतन्ति दुक्खा ॥१॥

२२२—यो वे उप्पतितं कोधं रथं भन्तं 'व धारये ।

तमहं सारथिं ब्रूमि, रस्मिग्गाहो इतरो^१ जनो ॥२॥

२२३—अक्कोधेन जिने कोधं असाधुं साधुना जिने ।

जिने कदरियं दानेन सच्चेन अलिकवादिनं^२ ॥३॥

२२४—सच्चं भणे न कुज्जेय्य, दज्जा'प्पस्मिम्पि^३ याचितो ।

एतेहि तीहि ठानेहि गच्छे देवान सन्तिके ॥४॥

२२५—अहिंसका ये मुनयो निच्चं कायेन संवुता ।

ते यन्ति अच्चुतं ठानं यत्थ गत्त्वा न सोचरे ॥५॥

२२६—सदा जागरमानानं अहोरत्तानुसिक्खिनं^४ ।

निब्बाणं अधिमुत्तानं अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥६॥

२२७—पोराणमेतं अतुल ! नेतं अज्जतनामिव ।

निन्दन्ति तुण्हीमासीनं,^५ निन्दन्ति बहुभाणिनं ।

मितभाणिनम्पि निन्दन्ति, नत्थि लोके अनिन्दितो ॥७॥

२२८—न चाहु न च भविस्सति न चेतरहि विज्जति ।

एकन्तं निन्दितो पोसो, एकन्तं वा पसंसितो ॥८॥

२२९—यञ्चे विञ्जू पसंसन्ति अनुविच्च सुवे सुवे ।

अच्छिद्दवुत्ति मेधाविं पञ्जासीलसमाहितं ॥९॥

२३०—नेक्खं^६ जम्बोनदस्सेव को तं निन्दितुमरहति ।

देवापि तं पसंसन्ति ब्रह्मणाऽपि^७ पसंसितो ॥१०॥

^१ F.' तरो ।

^२ P. सच्चेनालिक^० ।

^३ B. अप्पम्पि ।

^४ D. सिक्खतं ।

^५ P. तुण्हिमासीनं ।

^६ B. निक्खं ।

^७ P. ब्रह्मुना ।

- २३१—कायप्पकोपं रक्खेय्य कायेन संवुतो सिया ।
 कायदुच्चरितं हित्त्वा कायेन सुचरितं चरे ॥११॥
- २३२—वचीपकोपं रक्खेय्य वाचाय संवुतो सिया ।
 वची दुच्चरितं हित्त्वा वाचाय सुचरितं चरे ॥१२॥
- २३३—मनोप्पकोपं^१ रक्खेय्य मनसा संवुतो सिया ।
 मनोदुच्चरितं हित्त्वा मनसा सुचरितं चरे ॥१३॥
- २३४—कायेन संवुता धीरा अथो वाचाय संवुता ।
 मनसा संवुता धीरा ते वे सुपरिसंवुता ॥१४॥
- कोधवग्गो निट्ठितो ॥१७॥
-

१८—मलवग्गो

- २३५—पाण्डुपलासो'व' दानिसि, यमपुरिसापि च तं^१ उपट्ठिता ।
उय्योगमुखे च तिट्ठसि पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति ॥१॥
- २३६—सो करोहि दीपमत्तनो खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निद्धन्तमलो अनङ्गणो दिब्बं अरियभूमिमेहिसि^२ ॥२॥
- २३७—उपनीतवयो च दानिसि सम्पयातोसि यमस्स^३ सन्तिके ।
वासोपि च ते^४ नत्थि अन्तरा^५ पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति ॥३॥
- २३८—सो करोहि दीपमत्तनो खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निद्धन्तमलो अनङ्गणो न पुन^६ जातिजरं उपेहिसि ॥४॥
- २३९—अनुपुब्बेन मेधावी थोकथोकं^७ खणे खणे ।
कम्मारो रजतस्सेव निद्धमे मलमत्तनो ॥५॥
- २४०—अयसा 'व मलं समुट्ठितं' तदुट्ठाय^८ तमेव खादति ।
एवं अतिधोचचारिनं सानि कम्मानी^{१०} नयन्ति दुग्गतिं ॥६॥
- २४१—असज्झायमला मन्ता अनुट्ठानमला घरा ।
मलं वण्णस्स कोसज्जं पमादो रक्खतो मलं ॥७॥
- २४२—मलित्थिया दुच्चरितं मच्छेरं ददतो मलं ।
मला वे पापका धम्मा अस्मिं लोके परम्हि च ॥८॥
- २४३—ततो मला मलतरं अविज्जा परमं मलं ।
एतं मलं पहत्वान निम्मला होथ भिक्खवो ॥९॥
- २४४—सुजीवं अहिरिकेन काकसूरेन धंसिना ।
पक्खन्दिना पगब्भेन संकिलिट्ठेन जीवितं ॥१०॥

^१ B. ते । ^२ B. उपेहिसि । ^३ B. नास्ति । ^४ B. वासो ते ।
^५ B. अन्तरे । ^६ F. न पुनं । ^७ Si. थोकं थोकं । ^८ B. समुट्ठाय ।
^९ B. तदुट्ठाय । ^{१०} P. सककम्मानी ।

- २४५—हिरीमता च दुज्जीवं निच्चं सुचिगवेसिना ।
अलीनेन'प्यगब्भेन सुद्धाजीवेन पस्सता ॥११॥
- २४६—यो पाणमतिपातेति मुसावादञ्च भासति ।
लोके अदिन्नं आदियति परदारञ्च गच्छति ॥१२॥
- २४७—सुरामेरयपानञ्च यो नरो अनुयुञ्जति ।
इधेवमेसो लोकस्मिं मूलं खनति अत्तनो ॥१३॥
- २४८—एवं भो पुरिस ! जानाहि पापधम्मा असञ्जता ।
मा तं लोभो अधम्मो च चिरं^१ दुक्खाय रन्धर्युं^२ ॥१४॥
- २४९—ददन्ति^३ वे यथासद्धं यथापसादनं जनो ।
तत्थ यो^४ मकु भवति परेसं पानभोजने ।
न सो दिवा वा रत्तिं वा समार्धिं अधिगच्छति ॥१५॥
- २५०—यस्स च तं^५ समुच्छिन्नं मूलघच्चं समूहतं ।
स वे दिवा वा रत्तिं वा समार्धिं अधिगच्छति ॥१६॥
- २५१—नत्थि रागसमो अग्गि नत्थि दोससमो गहो ।
नत्थि मोहसमं जालं नत्थि तण्हासमा नदी ॥१७॥
- २५२—सुदस्सं वज्जमञ्जेसं अत्तनो पन दुद्दसं ।
परेसं हि सो वज्जानि ओपुणाति यथाभुसं ।
अत्तनो पन छादेति कलिं 'व'^६ कितवा सठो ॥१८॥
- २५३—परवज्जानुपस्सिस्स निच्चं उज्झानसञ्जिनो ।
आसवा तस्स बड्ढन्ति आरा स आसवक्खया ॥१९॥
- २५४—आकासे च पदं नत्थि समणो नत्थि बाहिरे ।
पपञ्चाभिरता पजा निप्पपञ्चा तथागता ॥२०॥
- २५५—आकासे च पदं^७ नत्थि समणो नत्थि बाहिरे ।
सङ्खारा सस्सता नत्थि, नत्थि बुद्धानमिञ्जितं ॥२१॥

मलवग्गो निट्ठितो ॥१८॥

^१ B. पटं ।

^२ B. रत्थसु ।

^३ P. ददाति ।

^४ B. S. सो ।

^५ P. चेतं ।

^६ B. कली' व ।

^७ P. नास्ति । B. वा ।

१९—धम्मट्ठवग्गो

- २५६—न तेन होति धम्मट्ठो येनत्थं सहसा^१ नये ।
यो च अत्थं अनत्थञ्च उभो निच्छेय्य पण्डितो ॥१॥
- २५७—असाहसेन धम्मेन समेन नयती परे ।
धम्मस्स गुत्तो मेधावी धम्मट्ठो'ति पवुच्चति ॥२॥
- २५८—न तेन पण्डितो होति यावता बहु भासति ।
खेमी अवेरी अभयो पण्डितो'ति पवुच्चति ॥३॥
- २५९—न तावता धम्मधरो यावता बहु भासति ।
यो च अप्पम्पि सुत्वान धम्मं कायेन पस्सति ।
स वे धम्मधरो होति यो धम्मं नप्पमज्जति ॥४॥
- २६०—न तेन थेरो होति^२ येन'स्स पलितं सिरो ।
परिपक्को वयो तस्स मोघजिण्णो'ति वुच्चति ॥५॥
- २६१—यम्हि सच्चञ्च धम्मो च अहिंसा सञ्जमो दमो ।
स वे वन्तमलो धीरो थेरो^३ 'ति पवुच्चति ॥६॥
- २६२—न वाक्करणमत्तेन वण्णपोक्खरताय वा ।
साधुरूपो नरो होति इस्सुकी मच्छरी सठो ॥७॥
- २६३—यस्स चेतं समुच्छिन्नं मूलधच्चं समूहतं ।
स वन्तदोसो मेधावी साधुरूपो 'ति वुच्चति ॥८॥
- २६४—न मुण्डकेन समणो अब्बतो अलिकं भणं ।
इच्छालोभसमापन्नो^४ समणो किं भविस्सति ॥९॥
- २६५—यो च समेति पापानि अणुं थूलानि सब्बसो ।
समितत्ता हि पापानं^५ समणोति पवुच्चति ॥१०॥

^१ B. साहसा ।

^२ F. भवति ।

^३ F. थविरो ।

^४ P. इच्छालोभ° ।

^५ B. पापानि ।

- २६६—न तेन भिक्खु (सो) होति^१ यावता भिक्खते परे ।
 विस्सं धम्मं समादाय भिक्खु होति न तावता ॥११॥
- २६७—यो^२ध पुञ्जञ्च पापञ्च वाहित्वा ब्रह्मचरियवा^३ ।
 सङ्खाय लोके चरति स वे भिक्खू^४ति वुच्चति ॥१२॥
- २६८—न मोनेन मुनी होति मुल्हरूपो अविद्दसु ।
 यो च तुलं^५ 'व पग्गय्ह वरमादाय पण्डितो^६ ॥१३॥
- २६९—पापानि परिवज्जेति स मुनी तेन सो मुनि ।
 यो मुनाति उभो लोके मुनी तेन पवुच्चति ॥१४॥
- २७०—न तेन अरियो होति येन पाणानि हिंसति ।
 अहिंसा सब्बपाणानं अरियो^७ति पवुच्चति ॥१५॥
- २७१—न सीलब्बतमत्तेन वाहुसच्चेन वा पन^८ ।
 अथवा समाधिलाभेन विविच्चसयनेन^९ वा ॥१६॥
- २७२—फुसामि नेक्खम्मसुखं अपुथुज्जनसेवितं ।
 भिक्खू^{१०} ! विस्सासमापादि अप्पत्तो^{११} आसवक्खयं ॥१७॥
- धम्मदूठवग्गो निट्ठितो ॥१९॥**

^१ F. भवति ।^२ F. चर्यवा ।^३ P. पणितो ।^४ P. पुन ।^५ B. S. विवित्तं ।^६ P. भिक्खु ।^७ B. Si. अपत्तो ।

२०—मग्गवग्गो

- २७३—मग्गानट्ठङ्गिको सेट्ठो सच्चानं चतुरो पदा ।
विरागो सेट्ठो धम्मानं द्विपदानञ्च^१ चक्खुमा ॥१॥
- २७४—एसो'व^२ मग्गो नत्थ'ञ्जो दस्सनस्स विसुद्धिया ।
एतं हि तुम्हे पटिपज्जथ मारस्सेतं पमोहनं^३ ॥२॥
- २७५—एतं हि तुम्हे पटिपन्ना दुक्खस्सन्तं करिस्सथ ।
अक्खातो वे मया मग्गो अञ्जाय सल्लसन्थनं ॥३॥
- २७६—तुम्हेहि किच्चं आतप्पं अक्खातारो तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति ज्ञायिनो मारबन्धना ॥४॥
- २७७—सब्बे सङ्खारा अनिच्चा 'ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे, एस मग्गो विसुद्धिया ॥५॥
- २७८—सब्बे सङ्खारा दुक्खा 'ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे, एस मग्गो विसुद्धिया ॥६॥
- २७९—सब्बे धम्मा अनत्ता 'ति यदा पञ्जाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे एस मग्गो विसुद्धिया ॥७॥
- २८०—उट्ठानकालम्हि अनुट्ठहानो युवा बली आलसियं उपेतो ।
संसन्न सङ्कप्पमनो^४ कुसीतो पञ्जाय मगं अलसो न विन्दति ॥८॥
- २८१—वाचानुरक्खी मनसा सुसंवृतो कायेन च अकुसलं न कयिरा ।
एते तयो कम्मपथे विसोधये आराधये मग्गमिसिप्पवेदितं ॥९॥
- २८२—योगा वे जायती भूरि अयोगा भूरिसङ्खयो ।
एतं द्वेधापथं जत्त्वा भवाय विभवाय च ।
तथ'त्तानं निवेसेय्य यथा भूरि पबड्ढति ॥१०॥

^१ P. दिपदानं ।

^२ F. एसेव ।

^३ P. पभोचनं ।

^४ B. सम्पन्नमनो, द्र० संसत्तमतो ।

- २८३—वनं छिन्दथ मा रुक्खं वनतो जायती भयं ।
छेत्त्वा वनञ्च^१ वनथञ्च^२ निब्बणा होथ भिक्खवो ! ॥११॥
- २८४—यावं हि वनथो न छिज्जति^३ अनुमत्तोपि नरस्स नारिसु ।
पटिबद्धमनो नु ताव सो वच्छो खीरपको^४ 'व मातरि ॥१२॥
- २८५—उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुदं सारदिकं 'व पाणिना ।
सन्तिमग्गमेव ब्रूहय निब्बानं सुगतेन देसितं ॥१३॥
- २८६—इध वस्सं वसिस्सामि इध हेमन्तगिम्हिसु^५ ।
इति बालो विचिन्तेति^६ अन्तरायं न बुज्जति ॥१४॥
- २८७—तं पुत्तपसुसम्मत्तं^७ व्यासत्तमनसं नरं ।
सुत्तं गामं महोघो 'व मच्चु आदाय गच्छति ॥१५॥
- २८८—न सन्ति पुत्ता ताणाय न पिता नापि^८ बन्धवा ।
अन्तकेनाधिपन्नस्स नत्थि ज्ञातिमु ताणता ॥१६॥
- २८९—एतमत्थवसं जत्त्वा पण्डितो सीलसंवुतो ।
निब्बाण-गमनं मग्गं खिप्पमेव विसोघये ॥१७॥
- मग्गवग्गो निट्ठितो ॥२०॥

^१ B. वनं ।^२ P. व ।^३ B. भिज्जति ।^४ P. खीरपनो ।^५ P. गिम्हिसु ।^६ B. विचिन्तेसि ।^७ P. पहमत्तं ।^८ P. न' अपि ।

२१—पकिण्णकवग्गो

- २९०—मत्तासुखपरिच्चागा पस्से चे विपुलं सुखं ।
चजे मत्तासुखं धीरो सम्पस्सं विपुलं सुखं ॥१॥
- २९१—परदुक्खूपदानेन^१ यो^२ अत्तनो सुखमिच्छति ।
वेरसंसग्गसंसट्ठो वेरा सो न पमुच्चति^३ ॥२॥
- २९२—यं हि किच्चं तदपविद्धं^४ अकिच्चं पन कयिरति^५ ।
उन्नलानं पमत्तानं तेसं बड्ढन्ति आसवा ॥३॥
- २९३—येसञ्च सुसमारद्धा निच्चं कायगता सति ।
अकिच्चन्ते न सेवन्ति किच्चे सातच्चकारिनो ।
सतानं सम्पजानानं अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥४॥
- २९४—मातरं पितरं हन्त्वा राजानो द्वे च खत्तिये ।
रट्ठं सानुचरं हन्त्वा अनीघो याति ब्राह्मणो ॥५॥
- २९५—मातरं पितरं हन्त्वा राजानो द्वे च सोत्थिये ।
वेय्यग्घपञ्चमं हन्त्वा अनीघो याति ब्राह्मणो ॥६॥
- २९६—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं बुद्धगता सति ॥७॥
- २९७—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं धम्मगता सति ॥८॥
- २९८—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं सङ्गघगता सति ॥९॥
- २९९—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च निच्चं कायगता सति ॥१०॥

^१ B. दुक्खुप्पदानेन ।

^२ P. नास्ति ।

^३ Si. परिमुच्चति ।

^४ P. अपविद्धं ।

^५ B. किरिया, F. कयिरति ।

- ३००—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च अहिंसाय रतो मनो ॥११॥
- ३०१—सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च भावनाय रतो मनो ॥१२॥
- ३०२—दुप्पब्बज्जं दुरभिरमं दुरावासा घरा दुखा ।
दुक्खो समानसंवासो दुक्खानुपतितद्वगू ।
तस्मा न च अद्वगू सिया न च दुक्खानुपतितो सिया^१ ॥१३॥
- ३०३—सद्धो सीलेन सम्पन्नो यसोभोगसमप्पितो ।
यं यं पदेसं भजति तत्थ तत्थेव पूजितो ॥१४॥
- ३०४—दूरे सन्तो पकासेन्ति^२ हिमवन्तो 'व पब्बतो ।
असन्तेत्थ न दिस्सन्ति रत्ति^३ खित्ता यथा सरा ॥१५॥
- ३०५—एकासनं एकसेय्यं एकोचरमतन्दितो ।
एको दमयमत्तानं वनन्ते रमितो^४ सिया ॥१६॥

पकिण्णकवग्गो निट्ठितो ॥२१॥

^१ B. नास्ति ।

^३ B. रत्तिं ।

^२ B. पकासन्ति ।

^४ B. रमती ।

२२—निरयवगो

३०६—अभूतवादी निरयं उपेति यो वापि^१ कत्वा 'न करोमी' ति चाह ।

उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति निहीन^२कम्मा मनुजा परत्थ ॥१॥

३०७—कासावकण्ठा बहवो पापधम्मा असञ्जता ।

पापा पापेहि कम्मेहि निरयन्ते उप्पज्जरे^३ ॥२॥

३०८—सेय्यो अयोगुलो भुत्तो तत्तो अग्गिसिखूपमो ।

यञ्चे भुञ्जेय्य दुस्सीलो रट्ठपिण्डं असञ्जतो ॥३॥

३०९—चत्तारि ठानानि नरो पमत्तो आपज्जती परदारूपसेवी ।

अपुञ्जालाभं न निकामसेय्यं निन्दं ततीयं निरयं चतुत्थं ॥४॥

३१०—अपुञ्जालाभो च गती च पापिका,

भीतस्स भीताय रती च थोकिका ।

राजा च दण्डं गरुक्कं पणेति

तस्मा नरो परदारं न सेवे ॥५॥

३११—कुसो यथा दुग्गहीतो हत्थमेवानुकन्तति ।

सामञ्जं दुप्परामट्ठं निरयायुप^४कड्ढति ॥६॥

३१२—यं किञ्चि सिथिलं^५ कम्मं सङ्ककिलिट्ठं च यं वतं^६ ।

सङ्ककस्सरं ब्रह्मचरियं न तं होति महप्फलं ॥७॥

३१३—कयिरञ्चे^७ कयिराथेनं^८ दळ्हेमेनं परक्कमे ।

सिथिलो^९ हि परिब्बाजो^{१०} भिय्यो आकिरते रजं ॥८॥

^१ B. चापि ।

^२ P. निहीरम ।

^३ P. उप्पज्जरे ।

^४ Si. निरयाय ।

^५ F. सठिलं ।

^६ B. कतं ।

^७ P. कयिरा ।

^८ F. कय्राथ ।

^९ F. सठिलो ।

^{१०} B. परिब्बजो ।

- ३१४—अकतं दुक्कतं^१ सेय्यो पच्छा तपति^२ दुक्कतं ।
 कतञ्च सुकतं सेय्यो यं कत्त्वा नानृतप्पति ॥९॥
- ३१५—नगरं यथा पच्चन्तं गुत्तं सन्तरबाहिरं ।
 एवं गोपेथ अत्तानं खणो वे मा उपच्चगा ।
 खणातीता हि सोचन्ति निरयम्हि समप्पिता ॥१०॥
- ३१६—अलज्जिता ये लज्जन्ति लज्जिता ये न लज्जरे ।
 मिच्छादिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ॥११॥
- ३१७—अभये च भयदस्सिनो भये च^३ अभयदस्सिनो ।
 मिच्छादिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ॥१२॥
- ३१८—अवज्जे वज्जमतिनो वज्जे चावज्जदस्सिनो ।
 मिच्छादिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ॥१३॥
- ३१९—वज्जञ्च वज्जतो जत्वा अवज्जञ्च अवज्जतो ।
 सम्मादिट्ठिसमादाना सत्ता गच्छन्ति सुग्गतिं ॥१४॥

निरयवग्गो निट्ठितो ॥२२॥

^१ B. दुक्कटं ।

^२ B. तप्पति ।

^३ P. चाभय ।

२३—नागवग्गो

- ३२०—अहं नागो'व सङ्गामे चापतो^१ पतितं सरं ।
अतिवाक्यं तितिक्खिस्सं दुस्सीलो हि बहुज्जनो ॥१॥
- ३२१—दन्तं नयन्ति समितिं दन्तं राजाभिरूहति ।
दन्तो सेट्ठो मनुस्सेसु यो'तिवाक्यं तितिक्खति ॥२॥
- ३२२—वरं अस्सतरा दन्ता आजानीया च सिन्धवा ।
कुञ्जरा च महानागा अत्तदन्तो ततो वरं ॥३॥
- ३२३—नहि एतेहि यानेहि गच्छेय्य अगतं दिसं ।
यथाऽत्तना^२ सुदन्तेन दन्तो दन्तेन गच्छति ॥४॥
- ३२४—धनपालको नाम कुञ्जरो कटकप्पभेदनो^३ दुन्निवारयो ।
बद्धो कवलं न भुञ्जति सुमरति नागवनस्स कुञ्जरो ॥५॥
- ३२५—मिद्धी यदा होति महग्घसो च निदायिता सम्परिवत्तसायी ।
महावराहो 'व निवापपुट्ठो पुनप्पुनं गब्भमुपेति मन्दो ॥६॥
- ३२६—इदं पुरे चित्तमचारि चारिकं^४
येनिच्छकं यत्थ कामं यथासुखं ।
तदज्ज'हं निग्गहेस्सामि^५ योनिसो
हत्थिप्पभिन्नं विय अङ्कुसग्गहो ॥७॥
- ३२७—अप्पमादरता होथ स-चित्तमनुरक्खथ ।
दुग्गा उद्धरथ'त्तानं पङ्के सत्तो'व^६ कुञ्जरो ॥८॥
- ३२८—सचे लभेथ निपकं सहायं सिद्धिं चरं साधुविहारिधीरं ।
अभिभुय्य सब्बानि परिस्सयानि चरेय्य तेन'त्तमनो सतीमा ॥९॥

^१ P. चापातो । ^२ F. यत्थ' । ^३ P. कटुकप्पभेदनो । B. कटुकभेदनो ।
^४ P. चारितं । B. Si. चरितं । ^५ B. निग्गहिस्सामि । ^६ B. सन्तो ।

- ३२९—नो चे लभेथ निपकं सहायं सद्धिं चरं साधुविहारिधीरं ।
 राजा'व रट्ठं विजितं पहाय एको चरे मातङ्ग 'रञ्जो'व नागो ॥१०॥
- ३३०—एकस्स चरितं सेय्यो नत्थि बाले सहायिता ।
 एको चरे न च पापानि कयिरा अप्पोसुक्को मातङ्ग 'रञ्जो'व
 नागो ॥११॥
- ३३१—अत्थम्हि जातम्हि सुखा सहाया तुट्ठी सुखा या इतरीतरेन ।
 पुञ्जं सुखं जीवितसंङ्खयम्हि सब्बस्स दुक्खस्स सुखं पहाणं ॥१२॥
- ३३२—सुखा मत्तेय्यता^१ लोके अथो पेत्तेय्यता सुखा ।
 सुखा सामञ्जता लोके अथो ब्रह्मञ्जता सुखा ॥१३॥
- ३३३—सुखं याव जरा सीलं सुखा सद्धा पतिट्ठिता ।
 सुखो पञ्जाय^२ पटिलाभो पापानं अकरणं सुखं ॥१४॥
- नागवग्गो निट्ठितो ॥२३॥

^१ B. मेत्तेयता ।

^२ B. पञ्जा ।

२४—तण्हावगो

- ३३४—मनुजस्स पमत्तचारिनो तण्हा बड्ढति मालुवा विय ।
 सो पलवती^१ हुराहरुं फलमिच्छं^२ 'व वनस्मिं^३ वानरो ॥१॥
- ३३५—यं एसा सहती^३ जम्मि^४ तण्हा लोके विसत्तिका ।
 सोका तस्स पबड्ढन्ति अभिवड्ढं^५ 'व वीरणं ॥२॥
- ३३६—यो चेतं सहती जम्मिं^४ तण्हं लोके दुरच्चयं ।
 सोका तम्हा पपतन्ति उदविन्दू 'व पोक्खरा ॥३॥
- ३३७—तं वो वदामि भद्दं वो यावन्तेत्थ समागता ।
 तण्हाय मूलं खणथ उसीरत्थो 'व वीरणं
 मा वो नलं'व सोतो'व मारो भञ्जि पुनप्पनं ॥४॥
- ३३८—यथापि मूले अनुपद्दवे दळ्हे छिन्नोपि रुक्खो पुनरेव रुहति ।
 एवम्पि तण्हानुसये अनूहते निब्बत्तति दुक्खमिदं पुनप्पुनं ॥५॥
- ३३९—यस्स छत्तिसती सोता मनापस्सवणा भुसा ।
 वाहा^६ वहन्ति दुद्धिद्वि सङ्कप्पा रागनिस्सिता ॥६॥
- ३४०—सवन्ति सब्बधि^७ सोता लता उब्भिज्ज^८ तिट्ठति ।
 तञ्च दिस्वा लतं जातं मूलं पञ्जाय छिन्दथ ॥७॥
- ३४१—सरित्तानि सिनेहितानि च सोमनस्सानि भवन्ति^९ जन्तुनो ।
 ते सोतसिता^{१०} सुखेसिनो ते वे जाति-जरूपगा नरा ॥८॥
- ३४२—तसिणाय पुरक्खता पजा परिसप्पन्ति ससो 'व बाधितो ।
 सञ्जोजनसङ्गसत्तका^{११} दुक्खमुपेन्ति पुनप्पुनं चिराय ॥९॥

^१ P. प्लवति । B. पलवेति ।

^४ P. जम्मी ।

^६ B. महा ।

^८ B. उप्पज्ज ।

^{१०} P. सातसिता ।

^२ P. वनम्हि । ^३ B. सहते ।

^५ B. अभिउट्ठं । P. अमिवट्ठं ।

^७ P. सब्बधी । F. सब्बपु ।

^९ B. होन्ति ।

^{११} Si. सत्ता ।

- ३४३—तसिणाय पुरक्खता पजा परिसप्पन्ति ससो'व बाधितो ।
तस्मा तसिनं विनोदये भिक्खू आकङ्खी^१ विरागमत्तनो ॥१०॥
- ३४४—यो निब्बनथो वनाधिमुत्तो वनमुत्तो वनमेव धावति ।
तं पुगलमेव पस्सथ मुत्तो बन्धनमेव धावति ॥११॥
- ३४५—न तं दळ्हं^२ बन्धनमाहु धीरा यदायसं दारुजं पब्बजञ्च ।
सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा ॥१२॥
- ३४६—एतं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा ओहारिनं सिथिलं दुप्पमुञ्चं ।
एतम्पि छेत्त्वान् परिब्बजन्ति अनपेक्खिनो^३ कामसुखं पहाय ॥१३॥
- ३४७—ये रागरत्तानुपतन्ति सोतं सयं कतं मक्कटको 'व जालं ।
एतम्पि छेत्त्वान् बजन्ति धीरा अनपेक्खिनो सब्बदुक्खं पहाय ॥१४॥
- ३४८—मुञ्च पुरे मुञ्च पच्छतो मज्झे मुञ्च भवस्स पारगू ।
सब्बत्थ विमुत्तमानसो न पुन जातिजरं उपेहिसि ॥१५॥
- ३४९—वितक्कपमथितस्स जन्तुनो तिब्बरागस्स सुभानुपस्सिनो ।
भिय्यो^४ तण्हा पबड्ढति एस खो दळ्हं करोति बन्धनं ॥१६॥
- ३५०—वितक्कूपसमे च यो रतो असुभं भावयति सदा सतो ।
एस खो व्यन्तिकाहिनी^५ एसच्छेज्जति^६ मारबन्धनं ॥१७॥
- ३५१—निट्ठङ्गतो असन्तासी वीततण्हो अनङ्गणो ।
उच्छिज्ज^७ भवसल्लानि अन्तिमोयं' समुस्सयो ॥१८॥
- ३५२—वीततण्हो अनादानो निरुत्तिपदकोविदो ।
अक्खरानं सन्निपातं जञ्जा पुब्बापरानि^८ च ।
स वे अन्तिमसारीरो महापञ्जो'ति वुच्चति ॥१९॥
- ३५३—सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तो ।
सब्बञ्जहो तण्हक्खये विमुत्तो सयं अभिञ्जाय कमुद्दिसेय्यं ॥२०॥

^१ B. आकङ्खन्तो । “भिक्खू”—नास्ति ।

^३ F. अनवेखिनो ।

^५ P. काहिति । F. वियन्तिकाहिति ।

^७ P. अच्छिदि । F. अच्छिद ।

^२ B. दळ्हं न तं ।

^४ P. भीयो ।

^६ P. एसच्छेच्छति ।

^८ S. Si. पुब्बपरानि ।

- ३५४—सब्बदानं धम्मदानं जिनाति^१ सब्बं रसं धम्मरसो जिनाति ।
 सब्बं रतिं धम्मरती जिनाति तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जिनाति ॥२१॥
- ३५५—हनन्ति भोगा दुम्मेधं नो चे^२ पारगवेसिनो ।
 भोगतण्हाय दुम्मेधो हन्ति अञ्जे'व^३ अत्तनं^४ ॥२२॥
- ३५६—तिणदोसानि खेत्तानि रागदोसा अयं पजा ।
 तस्मा हि वीतरागेसु दिन्नं होति महप्फलं ॥२३॥
- ३५७—तिणदोसानि खेत्तानि दोसदोसा अयं पजा ।
 तस्मा हि वीतदोसेसु दिन्नं होति महप्फलं ॥२४॥
- ३५८—तिणदोसानि खेत्तानि मोहदोसा अयं पजा ।
 तस्मा हि वीतमोहेसु दिन्नं होति महप्फलं ॥२५॥
- ३५९—तिणदोसानि खेत्तानि इच्छादोसा अयं पजा ।
 तस्मा हि विगतिच्छेसु दिन्नं होति महप्फलं ॥२६॥
- तण्हावगो निट्ठितो ॥२४॥

^१ P. जिणाति ।

^३ B. च ।

^२ P. वे ।

^४ S. अत्तनो ।

२५—भिक्षुवग्गो

- ३६०—चक्खुना मंवरो साधु साधु सोतेन मंवरो ।
घाणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥१॥
- ३६१—कायेन संवरो साधु, साधु वाचाय संवरो ।
मनसा संवरो साधु साधु सब्बत्थ संवरो ।
सब्बत्थ संबुतो भिक्खू सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥२॥
- ३६२—हत्यसञ्जतो पादसञ्जतो वाचाय सञ्जतो सञ्जतुत्तमो ।
अञ्जत्तरतो समाहितो एको सन्तुसितो तमाहु भिक्खुं ॥३॥
- ३६३—यो मुखसञ्जतो भिक्खू मन्तभाणी^१ अनुद्धतो ।
अत्थं धम्मञ्च दीपेति मधुरं तस्स भासितं ॥४॥
- ३६४—धम्मारामो धम्मरतो धम्मं अनुविचिन्तयं ।
धम्मं अनुस्सरं भिक्खु सद्धम्मा न परिहायति ॥५॥
- ३६५—सलाभं नातिमञ्जोय्य, नाञ्जोसं पिहयं चरे ।
अञ्जोसं पिहयं भिक्खु समाधिं नाधिगच्छति ॥६॥
- ३६६—अप्पलाभोपि चे भिक्खु स-लाभं नातिमञ्जति ।
तं वे देवा पसंसन्ति सुद्धाजीवि^२ अतन्दितं ॥७॥
- ३६७—सब्बसो नाम-रूपस्मिं यस्स नत्थि ममायितं ।
असता च न सोचति स वे भिक्खू'ति वुच्चति ॥८॥
- ३६८—मेत्ताविहारी यो भिक्खु पसन्नो बुद्धसासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं सङ्खारूपसमं सुखं ॥९॥
- ३६९—सिञ्च भिक्खु ! इमं नावं सित्ता ते लहुमेस्सति ।
छेत्त्वा रागञ्च दोसञ्च ततो निब्बाणमेहिसि ॥१०॥
- ३७०—पंच छिन्दे पञ्च जहे पञ्चवुत्तरि^३ भावये ।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु ओघतिण्णो'ति वुच्चति ॥११॥

^१ P. मत्तभाणी ।

^२ P. सुद्धाजीवं ।

^३ P. पञ्च च' उत्तरि ।

- ३७१—ज्ञाय भिक्खू ! मा च पामदो मा ते कामगुणे भमस्सु^१ चित्तं ।
मा लोहगुलं गिली पमत्तो मा कंदी दुक्खमिदन्ति ड्य्हमानो ॥१२॥
- ३७२—नत्थि ज्ञानं अपञ्जस्स पञ्जा नत्थि अज्ञायतो^२ ।
यम्हि ज्ञानञ्च पञ्जा च स वे निब्बाणसन्तिके ॥१३॥
- ३७३—सुञ्जागारं पविट्ठस्स सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।
अमानुसी रती होति सम्मा धम्मं विपस्सतो ॥१४॥
- ३७४—यतो यतो सम्मसति खन्धानं उदयव्वयं^३ ।
लभती पीतिपामोज्जं अमतं तं विजानतं ॥१५॥
- ३७५—तत्रायमादि भवति इध पञ्जस्स भिक्खुनो ।
इन्द्रियगुत्ती^४ सन्तुट्ठी पातिमोक्खे च संवरो ।
मित्ते भजस्सु कल्याणे सुद्धाजीवे अतन्दिते ॥१६॥
- ३७६—पटिसन्धारवुत्तस्स^५ आचारकुसलो सिया ।
ततो पामोज्जबहुलो दुक्खस्सन्तं करिस्सति^६ ॥१७॥
- ३७७—वस्सिका विय पुप्फानि मद्दवानि पमुञ्चति ।
एवं रागञ्च दोसञ्च विप्पमुञ्चेथ भिक्खवो ! ॥१८॥
- ३७८—सन्तकायो सन्तवाचो सन्तवा सुसमाहितो ।
वन्तलोकाभिसो भिक्खू उपसन्तो 'ति वुच्चति ॥१९॥
- ३७९—अत्तना चोदय'त्तानं पटिवासे^७ अत्तमत्तना ।
सो अत्तगुत्तो सतिमा सुखं भिक्खू विहाहिसि ॥२०॥
- ३८०—अत्ता हि अत्तनो नाथो अत्ता हि अत्तनो गति ।
तस्मा सञ्जमयत्तानं अस्सं भद्रं'व वाणिजो ॥२१॥
- ३८१—पामोज्जबहुलो भिक्खु पसन्नो बुद्धसासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं सङ्खारूपसमं सुखं ॥२२॥
- ३८२—यो ह वे दहरो भिक्खु युञ्जते बुद्धसासने ।
सो इमं लोकं पभासेति अब्भामुत्तो 'व चन्दिमा ॥२३॥

भिक्षुवग्गो निट्ठितो ॥२५॥

१ Si. भवस्सु ।

२ P. अज्ज्ञायतो ।

३ F. उदयव्वयं ।

४ P. गुत्तो ।

५ P. पटिसन्धारवुत्त्यस्स ।

६ Si. करिस्सति ।

७ P. पटिमासे । Si. पटिमासे' त्तं ।

२६—ब्राह्मण-वग्गो

- ३८३—छिन्द सोतं परक्कम्म कामे पनुद ब्राह्मण !
संखारानं खयं जत्वा अकतञ्जूसि ब्राह्मण ! ॥१॥
- ३८४—यदा द्वयेसु धम्मेसु पारगू होति ब्राह्मणो ।
अथस्स सब्बे संयोगा अत्थं गच्छन्ति जानतो ॥२॥
- ३८५—यस्स पारं अपारं वा पारापारं न विज्जति ।
वीतद्दरं विसञ्जुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३॥
- ३८६—झायिं विरजमासीनं कतकिच्चं अनासवं ।
उत्तमत्थं अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४॥
- ३८७—दिवा तपति आदिच्चो रत्तिं आभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति झायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्तिं बुद्धो तपति तेजसा ॥५॥
- ३८८—वाहितपापो 'ति ब्राह्मणो समचरिया समणो'ति वुच्चति ।
पब्बाजयमत्तनो मलं तस्मा पब्बजितो'ति वुच्चति ॥६॥
- ३८९—न ब्राह्मणस्स पहरेय्य^१ नास्स मुंचेथ ब्राह्मणो ।
धि ब्राह्मणस्स हन्तारं ततो धि यस्स मुञ्चति ॥७॥
- ३९०—न ब्राह्मणस्सेतदकिञ्चि सेय्यो यदा निसेधो मनसो पियेहि ।
यतो यतो हिंसमनो निवत्तति ततो ततो सम्मति एव^२ दुक्खं ॥८॥
- ३९१—यस्स कायेन वाचाय मनसा नत्थि दुक्कतं^३ ।
संवत्तं तीहि ठानेहि तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥९॥
- ३९२—यम्हा धम्मं विजानेय्य सम्मासम्बुद्धदेसितं ।
सक्कच्चं तं नमस्सेय्य अंगिहुत्तं 'व ब्राह्मणो ॥१०॥

^१ F. हरेय्य ।

^२ P. सम्मतिमेव ।

^३ B. दुक्कटं ।

- ३९३—न जटाहि न गोत्तेहि^१ न जच्चा^२ होति ब्राह्मणो ।
यम्हि सच्चञ्च धम्मो च सो मुची^३ सो च ब्राह्मणो ॥११॥
- ३९४—किं ते जटाहि दुम्मेध ! किं ते अजिनसाटिया ।
अब्भन्तरं ते गहनं बाहिरं परिमज्जसि ॥१२॥
- ३९५—पंसुकूलधरं जन्तुं किसं धमनिसन्थतं ।
एकं वनस्मिं शायन्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१३॥
- ३९६—न चाहं^४ ब्राह्मणं ब्रूमि योनिजं मत्तिसम्भवं ।
'भो वादि' नाम सो^५ होति स वे होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१४॥
- ३९७—सब्बसञ्जोजनं छेत्त्वा यो वे न परितस्सति ।
सङ्गातिगं विसञ्जुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१५॥
- ३९८—छेत्त्वा नन्दिं^६ वरत्तञ्च सन्दानं^७ सहनुक्कमं ।
उक्खित्तपलिघं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१६॥
- ३९९—अक्कोसं बधबन्धञ्च अदुट्ठो यो तित्तिक्खति ।
खन्तिबलं बलानीकं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१७॥
- ४००—अक्कोधनं वतवन्तं सीलवन्तं अनुस्सदं^८ ।
दन्तं अन्तिमसारीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१८॥
- ४०१—वारि पोक्खरपत्ते 'व आरग्वेरिव सासपो ।
यो न लिप्पति^९ कामेसु तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१९॥
- ४०२—यो दुक्खस्स पजानाति इध्वं खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसञ्जुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२०॥
- ४०३—गम्भीरपञ्जं मेधावि मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमत्थं अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२१॥
- ४०४—असंसट्ठं गहट्ठेहि अनागारेहि चूभयं ।
अनोकसारिं अप्पिच्छं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२२॥

^१ P. गोत्रेन ।

^२ Si. जच्चो ।

^३ P. सुखी ।

^४ Si. वाहं ।

^५ P. चे ।

^६ F. नन्धिं ।

^७ P. सन्दामं ।

^८ P. अनुस्सुतं ।

^९ Si. लिम्पनि ।

- ४०५—निधाय दण्डं भूनेषु तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२३॥
- ४०६—अविरुद्धं विरुद्धेसु अत्तदण्डेसु निब्बुतं ।
सादानेसु अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२४॥
- ४०७—यस्स रागो च दोसो च मानो मक्खो च पातितो ।
सासपोरिव आरग्गा तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२५॥
- ४०८—अक्ककसं विज्जापनि गिरं सच्चं उदीरये ।
याय नाभिसजे किञ्चि^१ तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२६॥
- ४०९—यो 'ध दीघं वा रस्सं वा अणुं थूलं सुभासुभं ।
लोके अदिन्नं नादियते तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२७॥
- ४१०—आसा यस्स न विज्जन्ति अस्मि लोके परमिह च ।
निरासयं विसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२८॥
- ४११—यस्सालया न विज्जन्ति अज्जाय अकथंकथी ।
अमतोगधं अनुप्पत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२९॥
- ४१२—यो'ध पुज्जञ्च पापञ्च उभो सङ्गं उपच्चगा ।
असोकं विरजं सुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३०॥
- ४१३—चन्द'व विमलं सुद्धं विप्पसन्नमनाविलं ।
नन्दीभवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३१॥
- ४१४—यो इमं^२ पळिपथं दुग्गं संसारं मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारगतो ज्ञायी अनेजो अकथंकथी ।
अनुपादाय निब्बुतो तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३२॥
- ४१५—यो 'ध कामे पहत्त्वान अनागारो परिब्बजे ।
काम^३भवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३३॥
- ४१६—यो'ध तण्हं पहत्त्वान अनागारो परिब्बजे ।
तण्हाभवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३४॥
- ४१७—हित्वा मानुसकं योगं दिब्बं योगं उपच्चगा ।
सब्बयोगविसंयुत्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३५॥

^१ Si. कञ्चि ।^२ P. यो' मं ।^३ F. कामा ।

- ४१८—हित्त्वा रतिञ्च अरतिञ्च सीतिभूतं निरूपधि ।
सब्बलोकाभिमुं वीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३६॥
- ४१९—चुतिं यो वेदि सत्तानं उपपत्तिञ्च सब्बसो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३७॥
- ४२०—यस्स गतिं न जानन्ति देवा गन्धब्बमानुसा ।
खीणासवं अरहन्तं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३८॥
- ४२१—यस्स पुरे च पच्छा च मञ्झे च न'त्थि किञ्चनं ।
अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३९॥
- ४२२—उसभं पवरं वीरं महेसिं विजिताविनं ।
अनेजं नहातकं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४०॥
- ४२३—पुब्बेनिवासं यो वेदि सग्गापायञ्च पस्सति ।
अथो जातिक्खयंपत्तो अभिञ्जावोसितो मुनि ।
सब्बवोसितवोसानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४१॥

ब्राह्मण-वग्गो निट्ठितो ॥२६॥

धम्मपदं निट्ठितं

गाथा-सूची

अक्ककसं	२६।२६	अनिक्कसावो कासावं	१।९
अकतं दुक्कतं	२२।९	अनुपुब्बेन मेधावी	१८।५
अक्कोच्छि मं	१।४,३	अनुपवादो अनुपघातो	१४।७
अक्कोधनं वतवन्तं	२६।१८	अनेकजातिसंसा-	११।८
अक्कोधेन जिने	१७।३	अन्धभूतो अयं	१३।८
अचरित्त्वा ब्रह्म	११।१०,११	अपि दिब्बे	१४।९
अक्कोसं बधबन्धं	२६।१७	अपुञ्जालाभो च	२२।५
अचिरं वत'यं	३।९	अपका ते	६।१०
अञ्जा हि लाभु-	५।१६	अप्पमत्तो अयं	४।१३
अट्ठीनं नगरं	११।५	अप्पमत्तो पमत्तेसु	२।९
अत्तदत्थं	१२।१०	अप्पमादरता होथ	२३।८
अत्तना चोद-	२५।२०	अप्पमादरतो भिक्खू	२।११,१२
अत्तना' व कतं	१२।५	अप्पमादेन मघवा	२।१०
अत्तना' व कतं पापं	१२।९	अप्पमादो 'मतं	२।१
अत्तानञ्चे तथा	१२।३	अप्पम्पि चे संहितं	१।२०
अत्तानञ्चे पियं	१२।१	अप्पलाभोपि चे	२५।७
अत्तानमेव पठमं	१२।२	अप्पस्सुता	११।७
अत्ता ह वे जितं	८।५	अभये च भय-	२२।१२
अत्ता हि अत्तनो	२५।२१	अभित्थरेथ	९।१
अत्ता हि अत्तनो	१२।४	अभिवादनसीलिस्स	८।१०
अत्थम्हि जातम्हि	२३।१२	अभूतवादी निरयं	२२।१
अथ पापानि	१०।८	अयसा 'व मलं	१८।६
अथवस्स अगारानि	१०।१२	अयोगे युञ्ज-	१६।१
अनवट्ठितचित्तस्स	३।६	अलङ्कतो चेपि	१०।१४
अनवस्सुतचित्तस्स	३।७	अलज्जिता ये	२२।११

अवज्जे वज्ज-	२२।१३	एकासनं एकसेय्यं	२१।१६
अविरुद्धं विरुद्धेमु	२६।२४	एतं खो सरणं	१४।१४
असज्जायमला	१८।७	एतं दळ्हं	२४।१३
असतं भावन-	५।१४	एतमत्थवसं	२०।१७
असंसट्ठं	२६।२२	एतं विसेसतो	२।२
असारे सारमतिनो	१।११	एतं हि तुम्हे	२०।३
असाहसेन धम्मेन	१९।२	एथ पस्सथिमं	१३।५
असुभानुपस्सिं	१।८	एवम्भो पुरिस	१८।१४
अस्सद्धो अकतञ्ज	७।८	एवं संकारभूते-	४।१६
अस्सो यथा भद्रो	१०।१६	एसो'व मग्गो	२०।२
अहं नागो' व	२३।१	ओवदेय्य	६।२
अहिंसका ये	१७।५	कण्हं धम्मं	६।१२
आकासे च पदं	१८।२०, २१	कयिरञ्चे	२२।८
आरोग्यपरमा	१५।८	कामतो जायते	१६।७
आसा यस्स	२६।२८	कायप्पकोपं	१७।११
इदं पुरे	२३।७	कायेन संवरो	२५।२
इध तप्पति	१।१७	कायेन संवुता	१७।१४
इध नन्दति	१।१८	कासावकण्ठा	२२।२
इध मोदति	१।१६	किच्छो मनुस्स-	१४।४
इध वस्सं	२०।१४	किं ते जटाहि	२६।१२
इध तोचति	१।१५	कुम्भूपमं	३।८
उच्छिन्द सिनेह-	२०।१३	कुसो यथा	२२।६
उट्ठानकालम्हि	२०।८	को इमं पठविं	४।१
उट्ठानवतो सतिमतो	२०।४	कोधं जहे	१४।१
उट्ठानेन	२।५	खन्ती परमं तपो	१४।६
उत्तिट्ठे	१३।२	गतद्धिनो	७।१
उदकं हि	६।५, १०	गब्भमेके	९।११
उपनीतवयो	१८।३	गम्भीरपञ्ज-	२६।२१
उय्युञ्जन्ति	७।२	गहकारक	११।९
उसभं पवरं	२६।४०	गामे वा यदि	७।९
एकं धम्मं	१३।१०	चक्खुना	२५।१
एकस्स चरितं	२३।११	चत्तारि णानानि	२२।४

चन्दनं तगरं	४।१२	दिवा तपति	२६।५
चन्दं 'व विमल-	२६।३१	दिसो दिसं	३।१०
चरञ्चेनाधि-	५।२	दीघा जागरतो	५।१
चरन्ति बाला	५।७	दुक्खं	१४।१३
चिरप्पवासिं	१६।११	दुन्निग्गहस्स	३।३
चुति यो वेदि	२६।३७	दुप्पब्बज्जं	२१।१३
छन्दजातो	१६।१०	दुल्लभो	३४।१५
छिन्द सोतं	२६।१	दूरंगमं	३।५
छेत्त्वा नन्दि	२६।१६	दूरे सन्तो	२१।१५
जयं वेरं पसवति	१५।५	धनपालको	२३।५
जिघच्छापरेमा	१५।७	धम्मं चरे	१३।३
जीरन्ति वे राज-	११।६	धम्मपीती	६।४
ज्ञाय भिक्खू	२५।१२	धम्मारामो	२५।५
ज्ञायिं विरज-	२६।४	न अत्तहेतू	६।९
तञ्च कम्मं	५।९	न अन्तलिकखे	९।१२, १३
तण्हाय जायते	२६।८	न कहापण-	१४।८
ततो मला	१८।९	नगरं यथा	२२।१०
तत्राभिरति	६।१३	न चाहं	२६।१४
तत्रायमादि	२५।१६	न चाहु	१७।८
तथेव कत-	१६।१२	न जटाहि	२६।११
तं पुत्त-पसु-	२०।१५	न तं कम्मं	५।८
तं वो वदामि	२४।४	न तं दळ्हं	२४।१२
तसिनाय पुरक्खता	२४।९, १०	न तं माता	३।११
तस्मा पियं	१६।३	न तावता धम्म-	१९।४
तस्मा हि धीरं	१५।१२	न तेन अरियो	१९।१५
तिणदोसानि	२४।२३, २४, २५, २६	न तेन थेरो	१९।५
तुम्हेहि किच्चं	२०।४	न तेन पंडितो	१९।३
ते ज्ञायिनो	२।३	न तेन भिक्खू	१९।११
ते तादिसे	१४।१८	न तेन होति	१९।१
तेसं सम्पन्न-	४।१४	नत्थि ज्ञानं	२५।१३
ददन्ति वे	१८।१५	नत्थि राग-	१५।६
दन्तं नयन्ति	२३।२	नत्थि राग-	१८।१७

न नग्ग-	१०।१३	परे च न	१।६
न परेसं	४।७	पविवेकरसं	१५।९
न पुप्फगन्धो	४।११	पंसुकूलधरं	२६।१०
न ब्राह्मणस्स-	२६।७	पस्स चित्तकतं	११।२
न ब्राह्मणस्से-	२६।८	पाणिमिह चे	९।९
न भजे	६।३	पापञ्चे पुरिसो	९।२
न मुण्डकेन	१९।९	पापानि परि-	१९।१४
न मोनेन	१९।१३	पापो' पि पस्सति	९।४
न वाक्करण-	१९।७	पामोज्ज वह-	२५।२२
न वे कदरिया	१३।११	पियतो जायते	१६।४
न सन्ति पुत्ता	२०।१६	पुञ्जञ्चे पुरिसो	९।३
न सीलब्बत-	१९।१६	पुत्ता म' त्थि	५।३
न हि एतेहि	२३।४	पुब्बेनिवासं	२६।४१
न हि पापं	५।१२	पूजारहे	१४।१७
न हि वेरेन	१।५	पेमतो जायते	१६।५
निट्ठं गतो	२४।१८	पोराणमेतं	१७।७
निधाय दण्डं	२६।२३	फन्दनं चपलं	३।१
निधीनं'व	६।१	फुसामि नेक्खम्म	१९।१७
नेक्खं	१७।१०	फेनूपमं	४।३
नेतं खो सरणं	१४।११	बहुम्पि	१।१९
नेव देवो	८।६	वहुं वे सरण	१४।१०
नो च लभेत	२३।१०	वालसंगतचारी	१५।११
पञ्च छिन्दे	२५।११	भद्रो 'पि	९।
पटिसन्थार-	२५।१७	मग्गानट्ठंगिको	२०।१
पठवीसमो	७।६	मत्तासुखपरिच्चागा	२१।१
पण्डुपलासो	१८।१	मधू'व मञ्जती	५।१०
पथव्या एकरज्जेन	१३।१२	मनुजस्स पमत्त-	२४।१
पमादमनु-	२।६	मनोप्पकोपं	१७।१३
पमादमप्पमादेन	२।८	मनो पुब्बंगमा	१।१,२
परदुक्खूपदानेन	२१।२	ममेव कत-	५।१५
परवज्जानुपस्सि-	१८।१९	मलित्थिया	१८।८
परिजिण्णमिदं	११।३	मातरं पितरं	२१।५,६

मा पमाद-	२।७	यस्स गतिं	२६।३८
मा पियेहि	१६।२	यस्स चेतं समु-	१९।८
मा' वमञ्जेथ पाप-	९।६	यस्स चेतं समु-	१८।१६
मा' वमञ्जेथ पु-	९।७	यस्स छत्तिसती	२४।६
मा वोच फरुसं	१०।५	यस्स जालिनी	१४।२
मासे मासे कुस-	५।११	यस्स जितं	१४।१
मासे मासे सहस्सेन	८।७	यस्स पापं	१३।७
मिद्धी यथा	२३।६	यस्स पारं अपारं	२६।३
मुञ्च पुरे	२४।१५	यस्स पुरे च	२६।३९
मुहुत्तमपि	५।६	यस्स राग च	२६।२५
मेत्ताविहारी	२५।९	यस्सालया न	२६।२९
य अच्चन्त-	१२।६	यस्सासवा	७।४
यं एसा सहती	२४।२	यस्सिन्द्रियाणि	७।५
यं किञ्चि यिट्ठं	८।९	यानि' मानि	११।४
यं किञ्चि सि-	२२।७	याव जीवम्पि	५।५
यञ्चे विञ्जू	१७।९	यावदेव अनत्थाय	५।१३
यतो यतो सम्म-	२५।१५	यावं हि वनो	२०।१२
यथागारं दुच्छन्नं	१।१३	ये च खो	६।११
यथागारं सुच्छन्नं	१।१४	ये ज्ञानपसुता	१४।३
यथा दण्डेन	१०।७	ये रागरत्ता	२४।१४
यथापि पुप्फ-	८।१०	येसं च सुसमा-	२१।४
यथापि भमरो	४।६	येसं सन्निचयो	७।३
यथापि मूले	२४।५	येसं सम्बोधि	६।१४
यथापि रहदो	६।७	यो अष्पदुट्ठस्स	९।१०
यथापि रुचिरं	४।८,९	यो इमं पलिपथं	२६।३२
यथा बुब्बूलकं	१३।४	योगा वे जायती	२०।१०
यथा सङ्कार-	४।१५	यो च गाथा-	८।३
यदा द्वयेसु	२६।२	यो च पुब्बे	१३।६
यम्हा धम्मं	२६।१०	यो च बुद्धञ्च	१४।१२
यं हि किञ्चं	२१।३	यो च वन्तकसाव-	१।१०
यम्हि सच्चं च	१९।६	यो च वस्ससतं	८।८
यस्स कायेन	२६।९	यो च समेति	१९।१०

यो चतं सहती	२४।३	स चे नेरेसि	१०।६
यो दण्डेन	१०।९	स चे लभेथ	२६।९
यो दुक्खस्स	२६।२०	सच्चं भणे	१७।४
यो'ध कामे	२६।३३	सदा जागरमानानं	१७।६
यो'ध तण्हं	२६।३४	सद्धो सीलेन	२१।१४
यो'ध दीघं	२६।२७	सन्तकायो	२५।१९
यो'ध पुञ्ञं	२६।३०	सन्तं तस्स	७।७
यो'ध पुञ्ञं	२६।१२	सब्बत्थ वे	६।८
यो निब्बनथो	२४।११	सब्बदानं	२४।२१
यो पाणमतिपातेति	१८।१२	सब्बपापस्स	१५।५
यो बालो	५।४	सब्बसंयोजनं	२६।१५
यो मुख-	२५।४	सब्बसो नाम-	२५।८
यो वे उप्पतितं	१७।२	सब्बाभिभू	२४।२०
यो सहस्स	८।४	सब्बे तसन्ति	१०।१,२
यो सासनं	१२।८३	सब्बे धम्मा	२०।७
यो ह वे दहरो	२५।२३	सब्बे सङ्खारा अ-	२०।५
रतिया जायते	३६।६	सब्बे सङ्खारा दु-	२०।६
रमणीयानि अरञ्ञानि	६।१०	सरितानि	२४।८
राजतो वा	१०।११	सलाभं	२५।६
बची पकोपं	१७।१२	सवन्ति सब्ब	२४।७
वज्जञ्च वज्जतो	२२।१४	सहस्सम्पि चे गाथा	८।२
वनं छिन्दथ	२०।११	सहस्सम्पि चे वाचा	८।१
वरं अस्सतरा	२३।३	साधु दस्सन—	१५।१०
वस्सिका विय	२५।१८	सारञ्च	१।१२
वाचानूरक्खी	२०।९	सिञ्च भिक्खू	२५।१०
वाणिजो' व	९।८	सीलदस्सन—	१६।९
वारिजो' व	३।२	सुकरानि	१२।७
वाहितपापो	२६।६	सुखकामानि	१०।३,४
वितक्कपमथितस्स	२४।१६	सुखं याव	२३।१४
वितक्कूपसमे च	२४।१७	सुखा मत्तेय्यता	२३।१३
वीततण्हो अनादानो	२४।१९	सुखो बुद्धानं	१४।१६
वेदनं फरुसं	१०।१०		

सुजीवं	२८।१०	सेलो यथा	६।६
सुञ्जागारं	२५।१४	सो करोहि	१८।२,४
सुदस्सं वज्ज-	१८।१८	हत्थसञ्जातो	२५।३
सुदुद्दसं	३।४	हनन्ति भोगा	२४।२२
सुप्पबुद्धं	१२।७-१२	हंसा' दिच्च-	१३।९
सुभानुपस्सि	१।७	हित्त्वा मानुसकं	२६।३५
सुरामेरयपानं	१८।१३	हित्त्वा रतिं	२६।३६
सुसुखं वत	१५।१-४	हिरीनिसेधो	१०।१५
सेखो पठविं	४।२	हिरीमत्ता च	१८।११
सेय्यो अयो-	२२।३	हीनं धम्मं	१३।१

